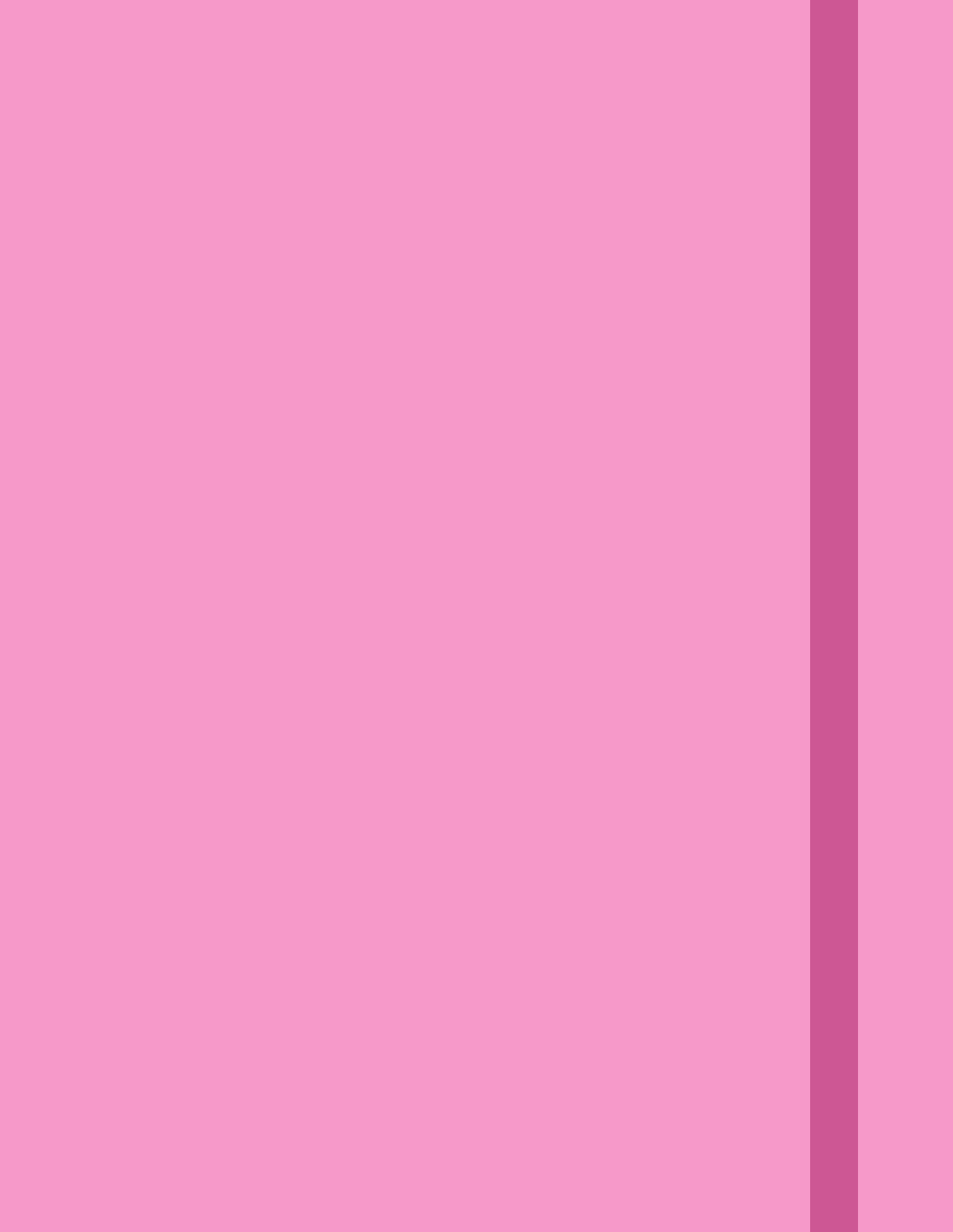

KEP/SBTE Teoretická elektrotechnika

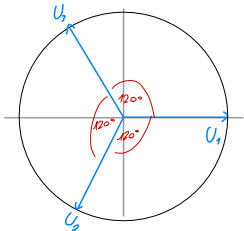
Okruhy otázek		Upřesnění
1.	Trojfázová soustava	Definice trojfázové soustavy, fázové napětí, sdružené napětí. Symetrická trojfázová soustava. Zapojení zdrojů do hvězdy, do trojúhelníku. Nesymetrická trojfázová soustava. Výkon v trojfázové soustavě.
2.	Přechodné jevy	Přechodné děje v obvodech 1. řádu se stejnosměrným zdrojem. Přechodné děje v obvodech 1. řádu s harmonickým zdrojem. Přechodné děje v obvodech 2. řádu. Metoda stavových proměnných.
3.	Dvojbrany	Charakteristické rovnice dvojbranu. Metody určování charakteristických matic dvojbranů. Spojování dvojbranů. Přenosové vlastnosti dvojbranu. Frekvenční charakteristiky.
4.	Neharmonické průběhy napětí a proudů	Rozklad neharmonických průběhů – vyšší harmonické. Řešení obvodů s neharmonickými průběhy napětí a proudů. Výkony v neharmonických obvodech.
5.	Stacionární magnetické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Indukčnost vlastní a vzájemná. Energie v magnetickém poli. Síly ve stacionárním magnetickém poli. Magnetické obvody, základní vztahy, výpočet toku a indukčnosti.
6.	Elektrostatické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Kapacita a její výpočet pro typická uspořádání. Energie a síly v elektrostatickém poli.
7.	Elektrické proudové pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Odpor a jeho výpočet pro typická uspořádání. Krokové napětí.
8.	Okrajové úlohy a jejich formulace	Stacionární tvar parciálních diferenciálních rovnic pro potenciál. Analytické řešení jednoduchých okrajových úloh v planární symetrii. Analytické řešení jednoduchých okrajových úloh v osové symetrii.
9.	Nestacionární elektromagnetické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny. Elektromagnetická indukce. Indukované napětí.
10.	Elektrodynamické potenciály	Integrální výrazy pro potenciály. Metoda zrcadlení. Výpočet provozních parametrů (odpor, kapacita, indukčnost) pro typická uspořádání.
11.	Pohyb částic v elektromagnetickém poli	Pohyb nabitých částic v elektromagnetickém poli. Elektrické a magnetické vychylování. Pohybové rovnice.
12.	Elektromagnetické vlnění	Homogenní vedení s rozprostřenými parametry. Vlnové rovnice a jejich šíření. Blízké a vzdálené pole. Šíření rovinné, válcové a kulové vlny volným prostorem.
13.	Elektrická vodivost materiálů	Podstata elektrické vodivosti kovů, elektrický odpor, porovnání elektrické vodivosti kovových a polovodičových materiálů (velikost, teplotní závislost). Vodivé materiály nejčastěji používané v elektrotechnice – vlastnosti a použití. Rezistorové materiály – druhy rezistorů, realizace nízkopříkonových rezistorů, realizace rezistorů pro elektrotepelnou přeměnu. Supravodivý jev – teoretický popis supravodivosti, druhy supravodičů, využití supravodivého jevu v elektrotechnice.
14.	Vlastnosti dielektrických materiálů a jejich aplikace	Dielektrikum v elektrickém poli – princip polarizace dielektrika, polární a nepolární dielektrika, druhy polarizací, dielektrické ztráty. Druhy elektroizolačních materiálů a příklady jejich aplikace v elektrotechnice. Plynná a kapalná dielektrika v elektrotechnice – obecné vlastnosti, porovnání s ostatními typy dielektrik, příklady použití v elektrotechnice. Anorganické izolační materiály – obecné vlastnosti, porovnání s ostatními typy dielektrik, příklady použití v elektrotechnice. Speciální dielektrické materiály – typy speciálních dielektrických materiálů, princip polarizace, aplikace v elektrotechnice.
15.	Magnetické vlastnosti materiálů a jejich využití	Proces magnetování ve fero- a ferimagnetických materiálech, hysterezní smyčka, ztráty v magnetických materiálech. Základní typy magnetických materiálů užívaných v elektrotechnice – rozdělení, základní porovnání, příklady jednotlivých skupin a jejich aplikace v elektrotechnice. Magneticky měkké materiály – obecné vlastnosti, příklady jejich aplikace. Magnetická anizotropie. Magneticky tvrdé materiály – typy materiálů, základní parametry, porovnání materiálů z hlediska energetické hustoty, příklady aplikací.

16.	Polymerní materiály v elektrotechnice	Přírodní polymerní izolační materiály – zástupci, popis struktur a vlastností, příklady aplikací v elektrotechnice. Syntetické polymery – typy polymerů, obecné vlastnosti, příklady aplikací v elektrotechnice. Termoplastické polymerní materiály – vztah mezi strukturou a vlastnostmi, zástupci, příklady aplikací v elektrotechnice. Kompozitní materiály v elektrotechnice – rozdělení kompozitů, příklady aplikací v elektrotechnice.
17.	Chyby a nejistoty měření	Příčiny vzniku chyb měření, druhy chyb (systematická, náhodná, hrubá, absolutní, relativní chyba). Chyba analogového a digitálního přístroje (třída přesnosti ručkového přístroje, způsoby udávání chyb u digitálních přístrojů, příklady výpočtu). Nejistoty měření (standardní nejistota typu A, standardní nejistota typu B, kombinovaná a rozšířená nejistota).
18.	Měření aktivních elektrických veličin	Měření AC a DC proudu, napětí a výkonu (zapojení jednotlivých měřidel do obvodu, vlastní spotřeba měřidla, princip magnetoele. popř. feromagn. A-metru/V-metru, princip elektrodynamického W-metru, princip a blokové schéma elektronického W-metru, kompenzační a komparační metody měření proudu a napětí). Měření spotřeby elektrické energie (vztah mezi výkonem a energií, princip měření spotřeby el. energie – obecně, princip indukčního elektroměru + vlastností, princip a blokové schéma elektronického elektroměru + vlastností). Měření frekvence a fázového posuvu (princip a blokové schéma čítače, využití osciloskopu k měření frekvence a fázového posuvu).
19.	Měření odporů a impedancí	Měření odporů (Ohmova metoda a srovnávací metody – princip, vliv způsobu zapojení přístrojů s ohledem na vlastní spotřebu měřidel, Wheatstoneův můstek, dvou vodičové a čtyřvodičové připojení). Měření impedancí, náhradní zapojení cívky a kondenzátoru (zapojení náhradních obvodů, dualita náhr. obvodů, ztrátový úhel, ztrátové číslo, jakost). Měření parametrů cívek a kondenzátorů (můstkové metody – pouze obecné schéma a princip, měření cívek pomocí V-metru, A-metru a W-metru, metoda 3 V-metrů).
20.	Digitální multimetr	Blokové uspořádání DMM (obecné uspořádání pro měření U, I, R). Způsoby měření U/I/R pomocí DMM (princip převodu jednotlivých vstupních veličin na napětí). Převodník TrueRMS, aktivní usměrňovač (přímý a nepřímý výpočtový převodník TRMS, tepelný převodník TRMS – blokové uspořádání, principy, vlastnosti; rozdíl mezi TRMS převodníkem a aktivním usměrňovačem). ADC v DMM (princip integračního ADC, charakteristické vlastnosti, princip potlačení sériového rušení).
21.	Regulace a ovládání	Blokové schéma regulační smyčky. Příklad regulované soustavy s popisem signálů. Rozdíl mezi řízením v uzavřené a otevřené smyčce. Příklad regulačního děje.
22.	Regulátory lineární a dvouhodnotové	Základní typy lineární regulátorů a jejich časová odezva. Vlastnosti regulátorů a popis fungování. Přenos regulátorů a frekvenční charakteristiky. Popis fungování dvouhodnotové regulace.
23.	Analýza regulačního obvodu, stavový popis systému	Algebra blokových schémat. Stavový popis systému. Blokové schéma stavového popisu s popisem bloků a signálů. Frekvenční popis systému.
24.	Syntéza regulačního obvodu	Chování regulované soustavy. Frekvenční kritéria stability. Příklad praktického použití vybraného kritéria stability. Praktický příklad použití stavového regulátoru.

1.	Trojfázová soustava	Definice trojfázové soustavy, fázové napětí, sdružené napětí. Symetrická trojfázová soustava. Zapojení zdrojů do hvězdy, do trojúhelníku. Nesymetrická trojfázová soustava. Výkon v trojfázové soustavě.

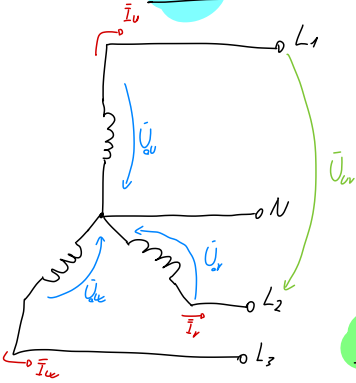
Definice 3-fázové soustavy

- symetrické uspořádání 3AC zdrojů - stejné U
- stejná f
- $\varphi = 120^\circ$

Zapojení

Hvězda

Fázové U - mezi fází a N

$- \bar{U}_U, \bar{U}_V, \bar{U}_W$

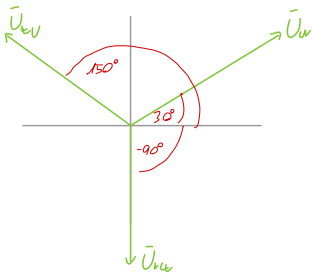
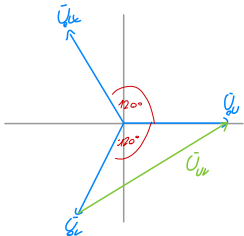
Sdružení U - mezi fázemi

$- \bar{U}_{UV}, \bar{U}_{VW}, \bar{U}_{WU}$

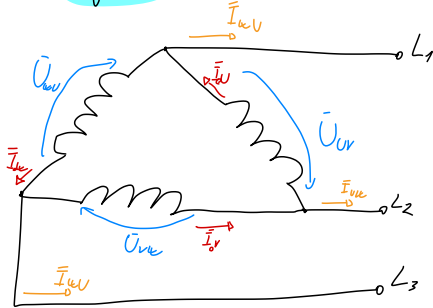
$- U_s = \sqrt{3} \cdot U_f$

Fázový proud = sdružený proud

$- \bar{I}_U, \bar{I}_V, \bar{I}_W$

Trojúhelník

Fázové I - ze zdrojů

$- \bar{I}_U, \bar{I}_V, \bar{I}_W$

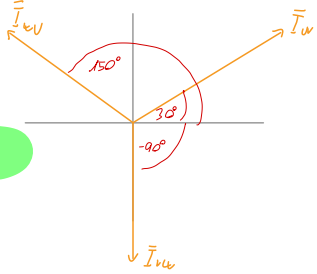
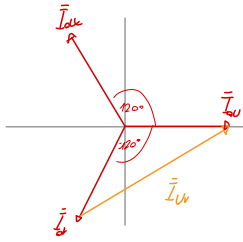
Sdružené I - na přírodních vodičích

$- \bar{I}_{UV}, \bar{I}_{VW}, \bar{I}_{WU}$

$- I_s = \sqrt{3} \cdot I_f$

Sdružené napětí = fázové napětí

$- \bar{U}_{UV}, \bar{U}_{VW}, \bar{U}_{WU}$

Nesymetrická soustava (zátěž)

- U nebo I nejsou stejné velká (různá zátěž)

Hvězda

- $\vec{I}_U + \vec{I}_V + \vec{I}_C \neq 0 \rightarrow \vec{I}_N \neq 0 \dots$ naklakan točie proud

$\rightarrow$ nulak drží střed hvězdy na poměrní potenciálu

$\rightarrow U_f$ je pořadí 230V

- pokud není nulak připojen - různé proudy

- střed hvězdy se posune (uzel plově)

- každá fáze má jiné napětí

Trojúhelník

- $\vec{I}_A + \vec{I}_B + \vec{I}_C \dots \vec{I}_{AB} + \vec{I}_{BC} + \vec{I}_{CA}$

$\rightarrow$ nerovnoměrné zatížení

- není nulak vodič $\rightarrow$ není posun středu

Výkony

Nesymetrická soustava (sčítání fází):

Činný: $P = U_U \cdot I_U \cdot \cos \phi_U + U_V \cdot I_V \cdot \cos \phi_V + U_W \cdot I_W \cdot \cos \phi_W$

Jalový: $Q = U_U \cdot I_U \cdot \sin \phi_U + U_V \cdot I_V \cdot \sin \phi_V + U_W \cdot I_W \cdot \sin \phi_W$

Zdanlivý: $S = |\vec{S}| = \sqrt{P^2 + Q^2}$

S_Δ je 3x větší než S_Y

Symetrická soustava:

Činný: $3 \cdot U_f \cdot I_f \cdot \cos \phi = \sqrt{3} \cdot U \cdot I \cdot \cos \phi$

Jalový: $3 \cdot U_f \cdot I_f \cdot \sin \phi = \sqrt{3} \cdot U \cdot I \cdot \sin \phi$

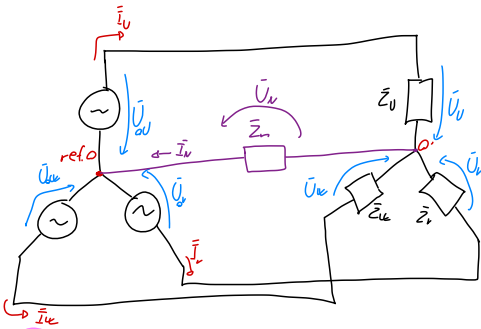
Zdanlivý: $S = |\vec{S}| = 3 \cdot U_f \cdot I_f = \sqrt{3} \cdot U \cdot I$

Spotřebič zapojení do hvězdy: $U = \sqrt{3} \cdot U_f$; $I = I_f$

Spotřebič zapojení do trojúhelníka: $U = U_f$; $I = \sqrt{3} \cdot I_f$

Příklady

Soustava K-V (nesymetrická, se $\vec{Z}_N$)

I.K.Z. pro O' : $\vec{I}_U + \vec{I}_V + \vec{I}_W - \vec{I}_N = 0$

Rozepiši: $\frac{\vec{U}_U \cdot \vec{U}_U}{\vec{Z}_U} + \frac{\vec{U}_V \cdot \vec{U}_V}{\vec{Z}_V} + \frac{\vec{U}_W \cdot \vec{U}_W}{\vec{Z}_W} - \frac{\vec{U}_N}{\vec{Z}_N} = 0$

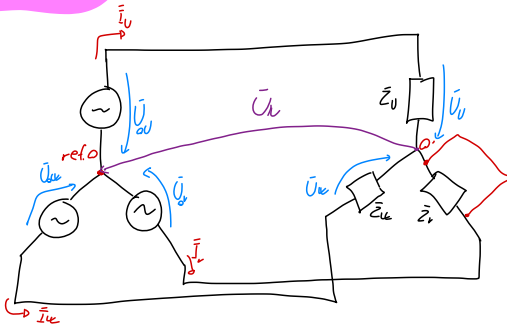
Výsledek: $\vec{U}_N = \frac{U_U \vec{Z}_V \vec{Z}_W + U_V \vec{Z}_W \vec{Z}_U + U_W \vec{Z}_U \vec{Z}_V}{\vec{Z}_U \vec{Z}_V + \vec{Z}_V \vec{Z}_W + \vec{Z}_W \vec{Z}_U}$

Tedy už zjistím vše: ...

a) $\vec{Z}_N = \infty \rightarrow \vec{I}_N = 0$ a vše je stejné

b) $\vec{Z}_N = 0 \rightarrow U_N = 0V \dots U_{UV} = U_U$ atd...

c) Zkrat na fázi ($\bar{z}_r = 0$)

$$\bar{U}_v = \bar{U}_{ov} - \bar{U}_{or}$$

$$\bar{U}_w = \bar{U}_{ow} - \bar{U}_{or}$$

$$\bar{U}_n = \bar{U}_{or}$$

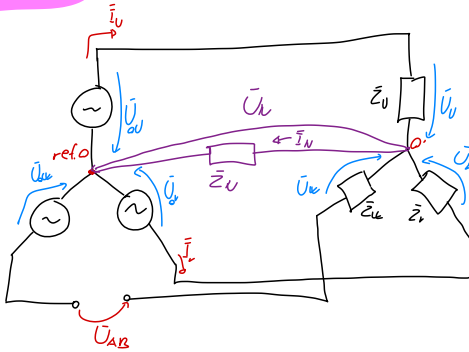
$$\bar{I}_v = \frac{\bar{U}_v}{\bar{Z}_v}$$

$$\bar{I}_w = \frac{\bar{U}_w}{\bar{Z}_w}$$

$$\bar{I}_v = -\bar{I}_v - \bar{I}_w$$

$$P = P_1 + P_2 + P_3$$

d) Rozpojenná fáza

$$\bar{U}_n = \frac{\bar{U}_{ov} \cdot \bar{F}_v + \bar{U}_{or} \cdot \bar{F}_r}{\bar{F}_u + \bar{F}_v + \bar{F}_r} \rightarrow \bar{I}_n$$

$$\bar{U}_v = \bar{U}_{ov} - \bar{U}_n \rightarrow \bar{I}_v$$

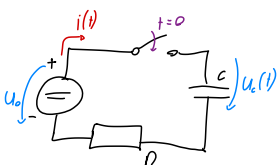
$$\bar{U}_r = \bar{U}_{or} - \bar{U}_n \rightarrow \bar{I}_r$$

$$\bar{U}_w = 0V \rightarrow \bar{I}_w = 0A$$

$$\bar{U}_{AB} = \bar{U}_{ow} - \bar{U}_n$$

Přechodné jevy	Přechodné děje v obvodech 1. řádu se stejnosměrným zdrojem. Přechodné děje v obvodech 2. řádu s harmonickým zdrojem. Přechodné děje v obvodech 2. řádu. Metoda stavových proměnných.

1. Řád - SS zdroj

$$\begin{aligned} t < 0: & u_C(0) = 0 \\ & i_C(0) = 0 \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} t < 0: \\ u_C(0) = 0 \\ i_C(0) = 0 \end{aligned}} \right\} \text{přední ustálený stav}$$

$$\begin{aligned} t = 0^+: & u_C(0^+) = 0 \\ & i_C(0^+) = \frac{U_0}{R} = \frac{U_0 - u_C(0^+)}{R} \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} t = 0^+: \\ u_C(0^+) = 0 \\ i_C(0^+) = \frac{U_0}{R} \end{aligned}} \right\} \text{začátek přechodového děje}$$

$$\begin{aligned} t \rightarrow \infty: & u_C(\infty) = U_0 \\ & i_C(\infty) = 0 \end{aligned} \quad \left. \vphantom{\begin{aligned} t \rightarrow \infty: \\ u_C(\infty) = U_0 \\ i_C(\infty) = 0 \end{aligned}} \right\} \text{nový ustálený stav... partikulární řešení}$$

Formulace rovnice:

$$U_0 = u_C(t) + u_R(t) = u_C(t) + R \cdot i_C(t) = u_C(t) + R \cdot C \cdot \frac{du_C(t)}{dt}$$

$$\frac{du_C}{dt} + \frac{1}{RC} \cdot u_C = \frac{U_0}{RC} \quad \dots \text{řešená ODR 1. řádu}$$

1. Homogenní rce

$$y' + \frac{1}{RC} \cdot y = 0$$

$$\frac{du_C}{dt} + \frac{1}{RC} \cdot u_C = 0$$

$$\lambda + \frac{1}{RC} = 0 \quad \dots \text{char. rce}$$

$$\lambda = -\frac{1}{RC} \quad \dots \text{kořen char. rce}$$

$$\tau = -\frac{1}{\lambda} = RC \quad \dots \text{časová konst.}$$

$$u_{CH} = K \cdot e^{\lambda t} = K \cdot e^{-\frac{t}{RC}} \quad \dots \text{homogenní řešení}$$

2. Partikulární řešení

$$u_{CP} = u_C(\infty) = U_0$$

3. Řešení

$$u_C = u_{CH} + u_{CP} = K \cdot e^{-\frac{t}{RC}} + U_0 \quad \dots \text{obecné řešení}$$

$$u_C(0) = K \cdot e^{-\frac{0}{RC}} + U_0 = 0 \quad \dots \text{počáteční podm. } u_C(0)$$

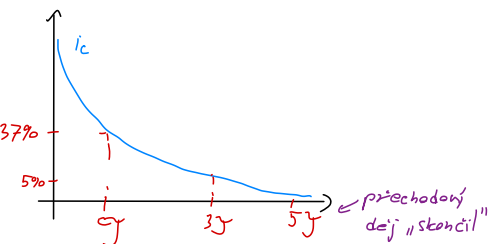
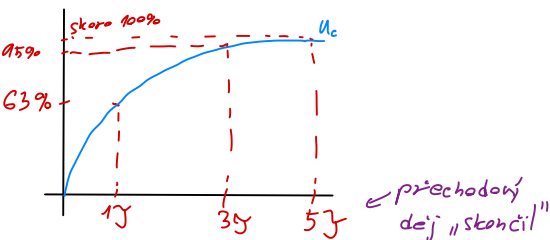
$$u_C(0) = K \cdot e^{-\frac{0}{RC}} + U_0 = 0$$

$$K = -U_0$$

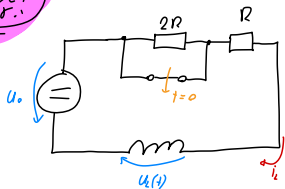
$$\rightarrow u_C(t) = -U_0 \cdot e^{-\frac{t}{RC}} + U_0 = U_0 \cdot \left(1 - e^{-\frac{t}{RC}}\right)$$

4. Proud i(t)

$$i(t) = C \cdot \frac{du_C}{dt} = C \cdot \frac{d}{dt} \left(-U_0 \cdot e^{-\frac{t}{RC}} + U_0 \right) = C \cdot (+U_0) \cdot e^{-\frac{t}{RC}} \cdot \left(\frac{1}{RC} \right) = \frac{U_0}{R} \cdot e^{-\frac{t}{RC}}$$

P11

$$t < 0: i_L = 0 \\ i_L = \frac{U_0}{R} \\ U_{2R} = 0$$

$$t = 0^+: U_L = -U_{2R} = -\frac{U_0}{R} \cdot 2R \\ i_L = \frac{U_0}{R} \\ U_{2R} = i_L \cdot 2R = \frac{U_0}{R} \cdot 2R$$

$$t \rightarrow \infty: i_L = 0 \\ i_L = \frac{U_0}{3R} \\ U_{2R} = U_0 \cdot \frac{2R}{3R} \\ U_R = U_0 \cdot \frac{R}{3R}$$

$$\text{Kernie: } U_0 - U_{2R} + U_R + U_L = 0$$

$$U_0 = 3R \cdot i_L(t) + L \cdot \frac{di_L(t)}{dt}$$

$$\frac{U_0}{L} = \frac{3R}{L} \cdot i_L + \frac{di_L}{dt}$$

$$\text{Homogeni: } \lambda + \frac{3R}{L} = 0$$

$$\lambda = -\frac{3R}{L}$$

$$\tau = \frac{L}{3R}$$

$$i_L(t) = K \cdot e^{-\frac{3R}{L}t}$$

$$\text{Partikulární: } i_L = \frac{U_0}{3R}$$

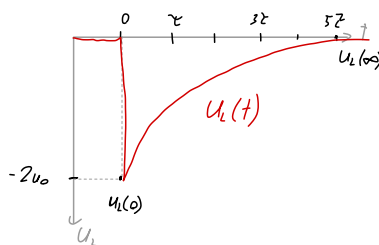
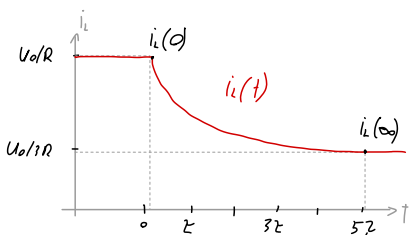
$$\text{Obecné: } i_L = K \cdot e^{-\frac{3R}{L}t} + \frac{U_0}{3R}$$

$$\frac{U_0}{R} = K \cdot e^{-\frac{3R}{L} \cdot 0} + \frac{U_0}{3R}$$

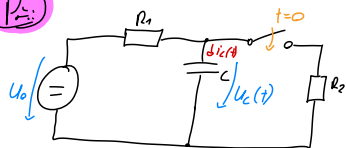
$$K = \frac{U_0}{R} - \frac{U_0}{3R} = \frac{2U_0}{3R}$$

$$\text{Řešení: } i_L = \frac{2U_0}{3R} \cdot e^{-\frac{3R}{L}t} + \frac{U_0}{3R} = \frac{U_0}{3R} \cdot (2e^{-\frac{3R}{L}t} + 1)$$

$$U_L(t) = L \cdot \frac{di_L}{dt} = L \cdot \frac{2U_0}{3R} \cdot e^{-\frac{3R}{L}t} \cdot \left(-\frac{3R}{L}\right) = -2U_0 \cdot e^{-\frac{3R}{L}t}$$

P12

$$t = 0: i_C(0) = 0 \\ U_C(0) = U_0$$

$$t = 0^+: i_C(0^+) = -\frac{U_0}{2R} \\ U_C(0^+) = U_0$$

$$t = \infty: i_C(\infty) = 0$$

$$U_C(\infty) = U_0 \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2}$$

$$\text{Uzlové napětí: } i_{R_1} = i_C(t) + i_{R_2}$$

$$\frac{U_0 - U_C}{R_1} = C \cdot \frac{dU_C}{dt} + \frac{U_C}{R_2}$$

$$\frac{1}{C} \cdot \frac{U_0}{R_1} - \frac{U_C}{R_1} \cdot \frac{1}{C} = \frac{dU_C}{dt} + \frac{1}{C} \cdot \frac{U_C}{R_2}$$

$$\text{re: } \frac{dU_C}{dt} + \frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} \cdot U_C = \frac{1}{R_1 C} \cdot U_0$$

$$\text{Homogeni: } \frac{dU_C}{dt} + \frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} \cdot U_C = 0$$

$$\lambda = -\frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2}$$

$$U_{CH} = K \cdot e^{-\frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} t}$$

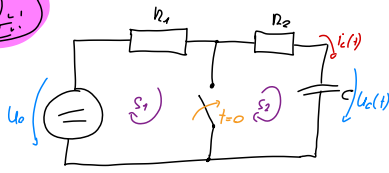
$$\text{Partikulární: } U_{CP} = U_0 \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2}$$

$$\text{Obecné: } U_C(t) = K \cdot e^{-\frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} t} + U_0 \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2} = U_0$$

$$K = U_0 \cdot \left(1 - \frac{R_2}{R_1 + R_2}\right)$$

$$U_C(t) = U_0 \cdot \left(1 - \frac{R_2}{R_1 + R_2}\right) \cdot e^{-\frac{1}{C} \cdot \frac{R_1 R_2}{R_1 + R_2} t} + U_0 \cdot \frac{R_2}{R_1 + R_2}$$

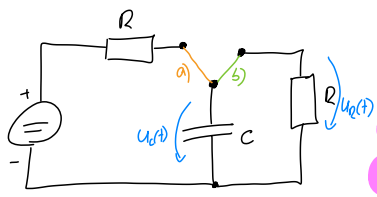
P2:

$t=0^-: i_C(0^-)=0; u_C(0^-)=U_0$
 $t=0^+: i_C(0^+)=\frac{U_0}{R_2}; u_C(0^+)=U_0$
 $t \rightarrow \infty: i_C(\infty)=0; u_C(\infty)=0$

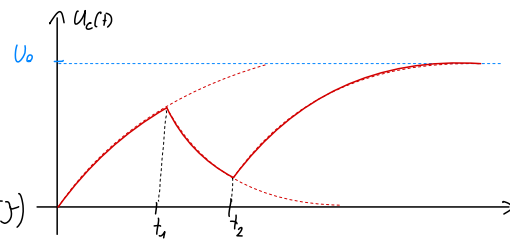
$S_1: i_C = \frac{U_0}{R_1}$
 $S_2: C \cdot R_2 \cdot \frac{du_C}{dt} + u_C = 0$
 $\frac{du_C}{dt} + \frac{1}{R_2 C} \cdot u_C = 0$

Nabívození přechodových dějů

Přechodové děje nazýváji:

- t_0 : Přepínač do polohy a)
- $u_C(t_0) = 0$
- t_1 : Přepínač do polohy b) ($t_1 < 5T$)
- t_2 : Přepínač do polohy a) ($(t_2 - t_1) < 5T$)

- Čas $t_0 - t_1$ ... nabíjení z $u_C(t_0) = 0V$ až do $u_C(\infty) = U_0$

$u_C(t) = U_0 \cdot (1 - e^{-\frac{1}{RC} \cdot t})$

Nový ustálený stav... poč. podm. pro 2. interval: $u_C(t_1) = U_0 \cdot (1 - e^{-\frac{1}{RC} \cdot t_1})$
 $u_{Cv t_1}$

- Čas $t_1 - t_2$ ... vybíjení z $u_C(t_1)$ do $u_C(t_2)$

$i_C = -i_R$

$C \cdot \frac{du_C}{dt} = -\frac{u_C}{R}$

$\frac{du_C}{dt} + \frac{1}{RC} \cdot u_C = 0$

$\lambda + \frac{1}{RC} = 0 \rightarrow \lambda = -\frac{1}{RC}$
 $\tau = RC$

$u_{Cn} = K \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t}$

$u_C(t) = K \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t} = U_0 \cdot (1 - e^{-\frac{1}{RC} \cdot t_1}) \Rightarrow K = U_0 \cdot (e^{\frac{1}{RC} \cdot t_1} - 1)$

$u_C(t) = U_0 \cdot (e^{\frac{1}{RC} \cdot t_1} - 1) \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t} \rightarrow$ nový ustálený stav... poč. podm. pro 3. interval: $u_C(t_2) = U_0 \cdot (e^{\frac{1}{RC} \cdot t_1} - 1) \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t_2}$

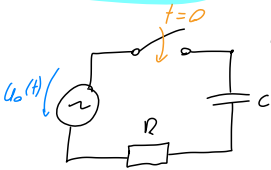
- Čas $t_2 - \infty$ ... nabíjení z $u_C(t_2)$ až do $u_C(\infty)$

- Platí rce z min. příkladu: $u_C(t) = K \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t} + U_0$

$u_C(t_2) = K \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t_2} + U_0 = U_0 \cdot (e^{\frac{1}{RC} \cdot t_1} - 1) \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t_2} \dots$ odtud $K =$

$u_C(t) = U_0 \cdot (e^{\frac{1}{RC} \cdot t_1} - e^{\frac{1}{RC} \cdot t_2} - 1) \cdot e^{-\frac{1}{RC} \cdot t} + U_0$

Harmonický zdroj

$$u_o(t) = U_m \cdot \sin(\omega t + \psi)$$

$$t < 0: u_c(t) = 0$$

$$t = 0^+: u_c(0^+) = 0$$

$$t \rightarrow \infty: u_c(\infty) = \dots \text{obvod se ustálí}$$

Vypočít $u_c(\infty)$:

$$U_o(t) = \bar{U}_m = U_m \angle \psi$$

$$\bar{U}_c = \bar{U}_m \cdot \frac{\bar{Z}_c}{R + \bar{Z}_c} = U_m \angle \psi \cdot \frac{1}{1 + j\omega RC} = \frac{U_m \angle \psi}{\sqrt{1 + (\omega RC)^2} \angle \varphi} = \frac{U_{cm}}{\sqrt{1 + (\omega RC)^2}} \angle \psi - \varphi$$

$$u_c(\infty) = U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi - \varphi)$$

Pomice:

$$u_o(t) = R \cdot i_c(t) + u_c(t)$$

$$R \cdot C \cdot \frac{du_c}{dt} + u_c = U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi)$$

$$\frac{du_c}{dt} + \frac{1}{RC} \cdot u_c = \frac{1}{RC} \cdot U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi)$$

$$\text{Homogenní: } \mathcal{L} = -\frac{1}{RC}$$

$$u_{cH} = K \cdot e^{-\frac{1}{RC}t}$$

$$\text{Partikulární: } u_{cP} = U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi - \varphi)$$

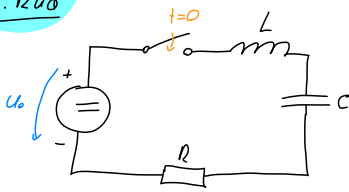
$$\text{Obecně: } u_c(t) = K \cdot e^{-\frac{1}{RC}t} + U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi - \varphi) = 0$$

$$K = -U_{cm} \cdot \sin(\psi - \varphi)$$

$$u_c(t) = -U_{cm} \cdot \sin(\psi - \varphi) \cdot e^{-\frac{1}{RC}t} + U_{cm} \cdot \sin(\omega t + \psi - \varphi) \dots \text{potud } \psi = \varphi, \text{ tak celé je } 0 \text{ a děj nepraběhne}$$

$$\text{Proud: } i(t) = C \cdot \frac{du_c(t)}{dt} = \dots$$

2. Řeší

$$\left. \begin{array}{l} t < 0: i_L = i_C = 0 \\ U_L = 0 \\ U_C = 0 \end{array} \right\} \begin{array}{l} t = 0^+: i_L = i_C = 0 \\ U_L = U_0 \\ U_C = 0 \end{array} \left\{ \begin{array}{l} t \rightarrow \infty: i_L = i_C = 0 \\ U_L = 0 \\ U_C = U_0 \end{array} \right.$$

Řešení: $U_0 = U_L + U_C + U_R$

$$U_0 = L \cdot \frac{di_L}{dt} + U_C + U_R$$

$$U_0 = L \cdot \frac{d^2 i_L}{dt^2} + R \cdot \frac{di_L}{dt} + U_C \quad | : LC$$

$$\frac{d^2 i_L}{dt^2} + \frac{R}{L} \cdot \frac{di_L}{dt} + \frac{1}{LC} \cdot i_L = \frac{1}{LC} \cdot U_0$$

Homogenní: $\frac{d^2 i_L}{dt^2} + \frac{R}{L} \cdot \frac{di_L}{dt} + \frac{1}{LC} \cdot i_L = 0$

$$\lambda^2 + \frac{R}{L} \cdot \lambda + \frac{1}{LC} = 0$$

$$\lambda_{1,2} = \frac{-\frac{R}{L} \pm \sqrt{\left(\frac{R}{L}\right)^2 - 4 \cdot \frac{1}{LC}}}{2}$$

Diskriminant

$D > 0$ ... 2 reálná řešení: $i_L(t) = K_1 \cdot e^{\lambda_1 t} + K_2 \cdot e^{\lambda_2 t} + U_0$

→ Aperiodický děj

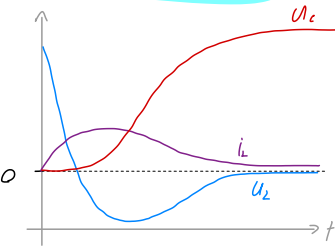
$D = 0$ ... 1 dvojnásobný kořen: $i_L(t) = K_1 \cdot e^{\lambda_1 t} + K_2 \cdot t \cdot e^{\lambda_1 t} + U_0$

→ na mezi aperiodicity

$D < 0$ ... 2 komplex. sdružené: $\lambda_{1,2} = -\frac{R}{L} \pm j\omega \rightarrow \bar{K}_1 \cdot e^{\lambda_1 t} + \bar{K}_2 \cdot e^{\lambda_2 t}$

→ kmitání

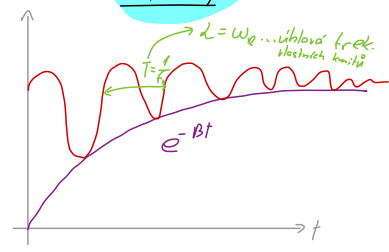
Aperiodický děj

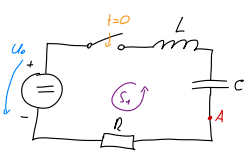
Na mezi aperiodicity

Kmitavý

Metoda slovných proměnných

$$S_L: U_L + U_R + U_C = U_0$$

①

$$A: i_C = i_L$$

$$L \cdot \frac{di_L}{dt} + R \cdot \frac{di_L}{dt} + U_C = U_0 \rightarrow \frac{di_L}{dt} = -\frac{R}{L} \cdot i_L - \frac{1}{L} \cdot U_C + \frac{1}{L} \cdot U_0$$

②

$$C \cdot \frac{dU_C}{dt} = i_L \rightarrow \frac{dU_C}{dt} = \frac{1}{C} \cdot i_L + 0 \cdot U_C + 0 \cdot U_0$$

$$\begin{bmatrix} \frac{di_L}{dt} \\ \frac{dU_C}{dt} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} -\frac{R}{L} & -\frac{1}{L} \\ \frac{1}{C} & 0 \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} i_L \\ U_C \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \frac{U_0}{L} \\ 0 \end{bmatrix}$$

④ Počítáme vlastní čísla: $\det(\lambda I - A) = 0 \rightarrow \det \begin{vmatrix} \lambda + \frac{R}{L} & \frac{1}{L} \\ -\frac{1}{C} & \lambda \end{vmatrix} = \lambda^2 + \frac{R}{L} \lambda + \frac{1}{LC} = 0$

Charakteristické matice dvojbranů

Imitační matice: $\underline{Z} = \underline{\bar{I}}^{-1}$

- Impedanční matice:

- vyjádření napětí pomocí proudů

$$\begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{U}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{z}_{11} & \bar{z}_{12} \\ \bar{z}_{21} & \bar{z}_{22} \end{bmatrix} \begin{bmatrix} \bar{I}_1 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix} \dots \underline{\bar{Z}} = \begin{bmatrix} \bar{z}_{11} & \bar{z}_{12} \\ \bar{z}_{21} & \bar{z}_{22} \end{bmatrix}$$

Přenosové matice: $\underline{\bar{B}} = \underline{\bar{A}}^{-1}$

- Postupná (přímá) kaskádní matice: $\underline{\bar{A}}$

- vyjádření vstupu pomocí výstupu

$$\begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{I}_1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{a}_{11} & \bar{a}_{12} \\ \bar{a}_{21} & \bar{a}_{22} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{U}_2 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix}$$

Hybridní matice: $\underline{\bar{G}} = \underline{\bar{H}}^{-1}$

- Sériové paralelní matice: $\underline{\bar{H}}$

$$\begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{h}_{11} & \bar{h}_{12} \\ \bar{h}_{21} & \bar{h}_{22} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{I}_1 \\ \bar{U}_2 \end{bmatrix}$$

- Admitanční matice:

- vyjádření proudů pomocí napětí

$$\begin{bmatrix} \bar{I}_1 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{y}_{11} & \bar{y}_{12} \\ \bar{y}_{21} & \bar{y}_{22} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{U}_2 \end{bmatrix} \dots \underline{\bar{Y}} = \begin{bmatrix} \bar{y}_{11} & \bar{y}_{12} \\ \bar{y}_{21} & \bar{y}_{22} \end{bmatrix}$$

- Zpětná kaskádní matice: $\underline{\bar{B}}$

- vyjádření výstupu pomocí vstupu

$$\begin{bmatrix} \bar{U}_2 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{b}_{11} & \bar{b}_{12} \\ \bar{b}_{21} & \bar{b}_{22} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{I}_1 \end{bmatrix}$$

- Paralelně sériové matice

$$\begin{bmatrix} \bar{I}_1 \\ \bar{U}_2 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \bar{g}_{11} & \bar{g}_{12} \\ \bar{g}_{21} & \bar{g}_{22} \end{bmatrix} \cdot \begin{bmatrix} \bar{U}_1 \\ \bar{I}_2 \end{bmatrix}$$

Vztahy pro symetrické a reciproční dvojbrany

Reciproční - lze zaměnit vstup a výstup

- každý RLC dvojbran

- 1 rovnice pro vztahy mezi prvky char. matice → 3 prvky

Symetrický - stačí určit 2 prvky

	$\underline{\bar{Z}}$	$\underline{\bar{Y}}$	$\underline{\bar{A}}$	$\underline{\bar{B}}$	$\underline{\bar{H}}$	$\underline{\bar{G}}$
Reciprocity	$\bar{z}_{12} = \bar{z}_{21}$	$\bar{y}_{12} = \bar{y}_{21}$	$\det A = 1$	$\det B = 1$	$\bar{h}_{12} = -\bar{h}_{21}$	$\bar{g}_{12} = -\bar{g}_{21}$
Symmetrie	$\bar{z}_{11} = \bar{z}_{22}$	$\bar{y}_{11} = \bar{y}_{22}$	$\bar{a}_{11} = \bar{a}_{22}$	$\bar{b}_{11} = \bar{b}_{22}$	$\det H = 1$	$\det G = 1$

Ekvivalentní dvojbrany

- mají stejné char. matice

Příklad na obvodové funkci

Dolní propust

- 1. členek (RC, LR)

- napěťový dělič $\rightarrow$ u RC při rostoucí ω klesá X_C ... snížení $U_2 = U_1$

- napětí: $\bar{U}_2 = \bar{U}_C = \bar{U}_1 \cdot \frac{1/j\omega C}{R + 1/j\omega C}$

- Komplexní: $\bar{K}_U = \frac{\bar{U}_2}{\bar{U}_1} = \frac{\bar{Z}_2}{\bar{Z}_1} = \frac{1/j\omega C}{R + 1/j\omega C} = \frac{1}{1 + j\omega RC} = \frac{1}{\sqrt{1 + (\omega/\omega_0)^2}} \angle \varphi$

- Re a Im $\bar{K}_U = \frac{1}{1 + j\omega RC} = \frac{1}{1 + (\omega/\omega_0)^2} - j \frac{\omega RC}{1 + (\omega/\omega_0)^2}$

- Velikost: $K_U = \frac{1}{\sqrt{1 + (\omega/\omega_0)^2}}$

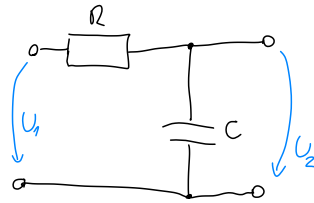
- úhel: $\varphi = -\arctg(\omega RC)$

- $\omega_0: K_U(\omega_0) = \frac{1}{\sqrt{1 + (\omega_0/\omega_0)^2}} = \frac{1}{\sqrt{2}} \quad / \quad -\frac{\pi}{4}$

$\sqrt{1 + \omega_0^2 R^2 C^2} = \sqrt{2} \quad / \quad ^2$

$\omega_0^2 R^2 C^2 = 1 \quad / \quad \sqrt{\quad}$

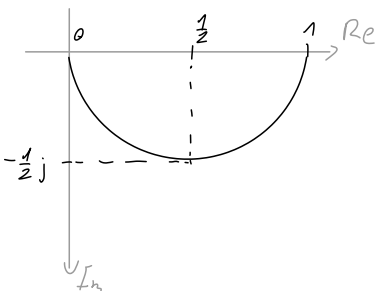
$\omega_0 = \frac{1}{RC}$

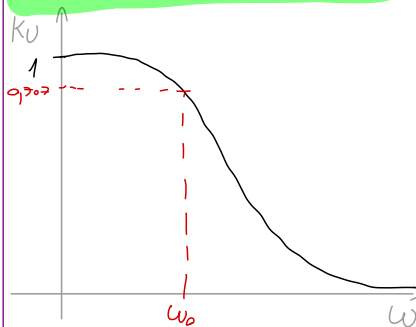
Tabulka mezních hodnot

ω	0	$\omega_0 = \frac{1}{RC}$	∞
$\text{Re } \bar{K}_U$	1	$\frac{1}{2}$	0
$\text{Im } \bar{K}_U$	0	$-\frac{1}{2}j$	0
K_U	1	$\frac{1}{\sqrt{2}}$	0
φ	0	$-\frac{\pi}{4}$	$-\frac{\pi}{2}$

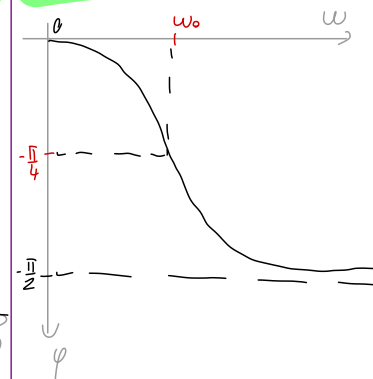
Komplexní frekvenční char.

Amplitudová frekvenční char.

Fázová frekvenční char.

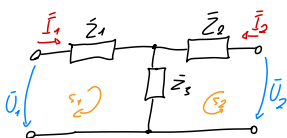
Určování charakteristických matic

1) Z rovnice obvodu

- Postup: 1) Napišeme si rovnice (uzly, smyčky)

2) Upravíme do tvaru matic

(P_{1.1})

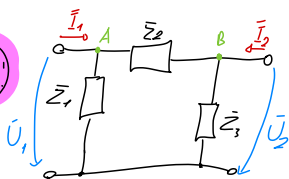

$$S_1: \bar{Z}_1 \bar{I}_1 + (I_1 + I_2) \cdot \bar{Z}_2 = \bar{U}_1 \rightarrow \bar{U}_1 = \bar{I}_1 (\bar{Z}_1 + \bar{Z}_2) + \bar{I}_2 \bar{Z}_2$$

$$S_2: \bar{Z}_2 \bar{I}_2 + (I_1 + I_2) \cdot \bar{Z}_3 = \bar{U}_2 \rightarrow \bar{U}_2 = \bar{I}_1 \bar{Z}_2 + \bar{I}_2 (\bar{Z}_2 + \bar{Z}_3)$$

$$\bar{\underline{\underline{Z}}} = \begin{bmatrix} \bar{Z}_1 + \bar{Z}_2 & \bar{Z}_2 \\ \bar{Z}_2 & \bar{Z}_2 + \bar{Z}_3 \end{bmatrix} \quad \text{reciprocity}$$

(P_{1.2})

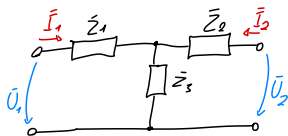
$$A: -\bar{I}_1 + \frac{\bar{U}_1}{\bar{Z}_1} + \frac{\bar{U}_2}{\bar{Z}_2} = 0 \rightarrow \bar{I}_1 = \bar{U}_1 (\bar{F}_1 + \bar{F}_2) + \bar{U}_2 \bar{F}_2$$

$$B: -\bar{I}_2 + \frac{\bar{U}_2}{\bar{Z}_2} + \frac{\bar{U}_2}{\bar{Z}_2} = 0 \rightarrow \bar{I}_2 = \bar{U}_1 \bar{F}_2 + \bar{U}_2 (\bar{F}_2 + \bar{F}_1)$$

$$\bar{F} = \begin{bmatrix} \bar{F}_1 + \bar{F}_2 & -\bar{F}_2 \\ -\bar{F}_2 & \bar{F}_2 + \bar{F}_1 \end{bmatrix}$$

2) Z chodu naprázdno/nakrátko

(P_{1.1})

$$\bar{Z}_{11} = \frac{\bar{U}_1}{\bar{I}_1} \Big|_{\bar{I}_2=0} = \bar{Z}_1 + \bar{Z}_2$$

$$\bar{Z}_{12} = \frac{\bar{U}_1}{\bar{I}_2} \Big|_{\bar{I}_1=0} = \bar{Z}_2$$

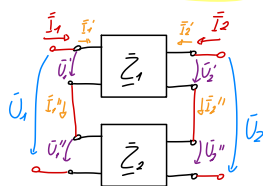
$$\bar{Z}_{21} = \bar{Z}_2$$

$$\bar{Z}_{22} = \frac{\bar{U}_2}{\bar{I}_2} \Big|_{\bar{I}_1=0} = \bar{Z}_2 + \bar{Z}_3$$

$$\bar{\underline{\underline{Z}}} = \begin{bmatrix} \bar{Z}_1 + \bar{Z}_2 & \bar{Z}_2 \\ \bar{Z}_2 & \bar{Z}_2 + \bar{Z}_3 \end{bmatrix} \quad \text{reciprocity}$$

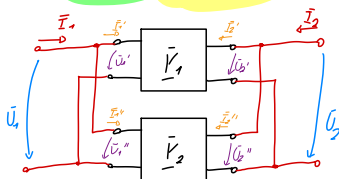
Spojovací dvojbrány

Seriové: $\underline{\bar{Z}} = \underline{\bar{Z}}_1 + \underline{\bar{Z}}_2$

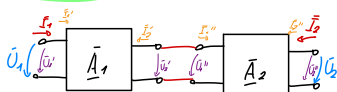
$$\begin{aligned} \underline{U}_1 &= \underline{U}_1' + \underline{U}_1'' \\ \underline{U}_2 &= \underline{U}_2' + \underline{U}_2'' \\ \underline{I}_1 &= \underline{I}_1' = \underline{I}_1'' \\ \underline{I}_2 &= \underline{I}_2' = \underline{I}_2'' \end{aligned}$$

Paralelní: $\underline{\bar{Y}} = \underline{\bar{Y}}_1 + \underline{\bar{Y}}_2$

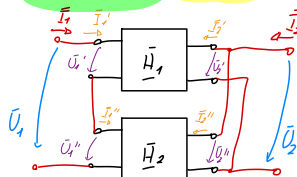
$$\begin{aligned} \underline{U}_1 &= \underline{U}_1' = \underline{U}_1'' \\ \underline{U}_2 &= \underline{U}_2' = \underline{U}_2'' \\ \underline{I}_1 &= \underline{I}_1' + \underline{I}_1'' \\ \underline{I}_2 &= \underline{I}_2' + \underline{I}_2'' \end{aligned}$$

Kaskádni: $\underline{\bar{A}} = \underline{\bar{A}}_1 \cdot \underline{\bar{A}}_2$

$$\begin{aligned} \underline{U}_1 &= \underline{U}_1' \\ \underline{U}_2 &= \underline{U}_2' \\ \underline{I}_1 &= \underline{I}_1' \\ \underline{I}_2 &= \underline{I}_2' \end{aligned}$$

Sérioparalelní: $\underline{\bar{H}} = \underline{\bar{H}}_1 + \underline{\bar{H}}_2$

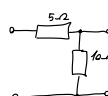
Vlnové parametry

Vlnová impedance

- nesymetrické dvojbrány: připojíme-li $\underline{\bar{Z}}_{02}$ na výstup, bude na vstupu $\underline{\bar{Z}}_{01}$ ... char. impedance
- symetrické dvojbrány: $\underline{\bar{Z}}_{01} = \underline{\bar{Z}}_{02} = \underline{\bar{Z}}_0$
- výpočet: $\underline{\bar{Z}}_{01} = \sqrt{\underline{\bar{Z}}_{10} \cdot \underline{\bar{Z}}_{1k}}$

$$\underline{\bar{Z}}_{02} = \sqrt{\underline{\bar{Z}}_{20} \cdot \underline{\bar{Z}}_{2k}}$$

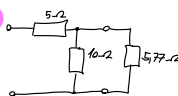
(Př.)

$$\underline{\bar{Z}}_{1k} = 5 \Omega ; \underline{\bar{Z}}_{10} = 15 \Omega \rightarrow \underline{\bar{Z}}_{01} = \sqrt{5 \cdot 15} = \underline{\underline{8,66 \Omega}}$$

$$\underline{\bar{Z}}_{2k} = \frac{10 \cdot 5}{15} = 3,33 \Omega ; \underline{\bar{Z}}_{20} = 10 \Omega \rightarrow \underline{\bar{Z}}_{02} = \sqrt{33} = \underline{\underline{5,77 \Omega}}$$

(kontrola:

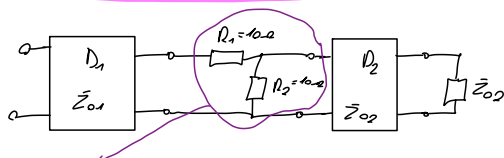

$$\underline{\bar{Z}}_{01} = 5 + \frac{10 \cdot 5,77}{15,77} = \underline{\underline{8,66 \Omega}}$$

$$\text{Podobně: } \underline{\bar{Z}}_{02} = \frac{10 \cdot (5 + 8,66)}{10 + 15,66} = \underline{\underline{5,77 \Omega}}$$

Impedanční přizpůsobení - pokud $\underline{\bar{Z}}_{02}^{(1)} = \underline{\bar{Z}}_{01}^{(2)}$ ... neiznutají odrazy a zkraslení přenosu

(Př.): Symetrický dvojbrán s $\underline{\bar{Z}}_{01} = 7,07 \Omega$ a symetrický dvojbrán se $\underline{\bar{Z}}_{02} = 20 \Omega$ propojíme Γ článkem s $R_1 = R_2 = 10 \Omega$. Bude toto spojení impedančně přizpůsobeno?

$$\underline{\bar{Z}}_{01} : \underline{\bar{Z}}_{10}' = 20 \Omega \quad \underline{\bar{Z}}_{1k} = 10 \Omega \quad \left. \begin{aligned} &\underline{\bar{Z}}_{01}' = \sqrt{20 \cdot 10} = 14,14 \Omega \\ &\underline{\bar{Z}}_{02}' = \sqrt{10 \cdot 20} = 14,14 \Omega \end{aligned} \right\} \text{není}$$

$$\underline{\bar{Z}}_{02} : \underline{\bar{Z}}_{20}' = 10 \Omega \quad \underline{\bar{Z}}_{2k} = 5 \Omega \quad \left. \begin{aligned} &\underline{\bar{Z}}_{02}' = \sqrt{10 \cdot 5} = 7,07 \Omega \\ &\underline{\bar{Z}}_{01}' = \sqrt{5 \cdot 10} = 7,07 \Omega \end{aligned} \right\} \text{není}$$

4.	Neharmonické průběhy napětí a proudů	Rozklad neharmonických průběhů – vyšší harmonické. Řešení obvodů s neharmonickými průběhy napětí a proudů. Výkony v neharmonických obvodech.

Rozklad periodické fce do Fourierovy řady

- každá periodická fce lze rozložit na jednotlivé harmonické s frekv. $f_k = k \cdot f_0$

Fourierův rozvoj 1. typu:

$$f(t) = \frac{a_0}{2} + a_1 \cos(\omega_0 t) + a_2 \cos(2\omega_0 t) + \dots + b_1 \sin(\omega_0 t) + b_2 \sin(2\omega_0 t) + \dots$$

Střední složka: $a_0 = \frac{2}{T} \int_0^T f(t) dt$

Amplitudy složek: $a_k = \frac{2}{T} \int_0^T f(t) \cos(k\omega_0 t) dt$

$b_k = \frac{2}{T} \int_0^T f(t) \sin(k\omega_0 t) dt$

Fourierův rozvoj 2. typu

$$F(t) = A_0 + A_1 \sin(\omega_0 t + \varphi_1) + A_2 \sin(2\omega_0 t + \varphi_2) + \dots$$

$A_k = \sqrt{a_k^2 + b_k^2} ; A_k \approx \frac{A_e}{k}$

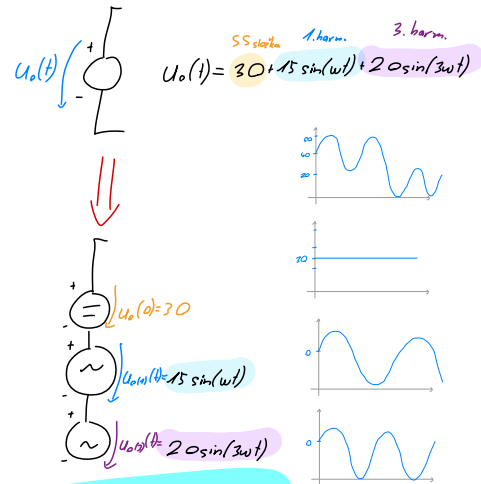
$\varphi_k = \arctan\left(\frac{b_k}{a_k}\right)$

Lichá $f(t) \Rightarrow a_k = 0$

Sudá $f(t) \Rightarrow b_k = 0$

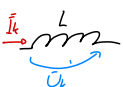
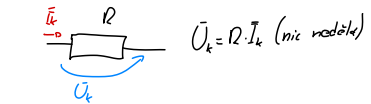
Řešení obvodů s neharmonickými zdroji

Princip:

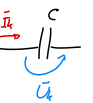
Výkony (z ef. hodnot)

Součastky:

$X_{Lk} = k \cdot \omega \cdot L$ ... roste s $k \uparrow$
 $k=0 \rightarrow \bar{Z}_{L0} = 0 \dots$ zkrat
 $k=\infty \rightarrow \bar{Z}_{L\infty} = \infty \dots$ rozpojení

$u_k(t) = L \cdot \frac{di_k(t)}{dt}$
 $i_k(t) = \frac{1}{L} \int u_k(t) dt$

$X_{Ck} = \frac{1}{k \cdot \omega \cdot C}$ ... klesá s $k \uparrow$
 $k=0 \rightarrow \bar{Z}_{C0} = \infty \dots$ rozpojení
 $k=\infty \rightarrow \bar{Z}_{C\infty} = 0 \dots$ zkrat

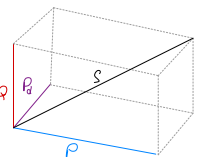
$i_k(t) = C \cdot \frac{du_k(t)}{dt}$
 $u_k(t) = \frac{1}{C} \int i_k(t) dt$

Cinový výkon: $P = P_{(0)} + \sum_{i=1}^n P_{(i)} [W]$
 - kde: $P_{(i)} = U_{(i)eff} \cdot I_{(i)eff} \cdot \cos(\varphi_{U_{(i)}} - \varphi_{I_{(i)}})$

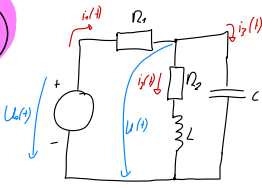
Zdánlivý výkon: $S = U \cdot I [VA]$
 - kde: $U = \sqrt{U_{(0)}^2 + \sum_{i=1}^n U_{(i)}^2}$ a $I = \sqrt{I_{(0)}^2 + \sum_{i=1}^n I_{(i)}^2} \Rightarrow$ Pythagorova věta

Jalový výkon: $Q = \sum_{i=1}^n Q_i [VAR]$
 - kde: $Q_{(i)} = U_{(i)eff} \cdot I_{(i)eff} \cdot \sin(\varphi_{U_{(i)}} - \varphi_{I_{(i)}})$

Deformační výkon: $P_d = \sqrt{S^2 - P^2} [W]$ $\Rightarrow$ Pythagorova věta
 - Účinník: $\gamma = \frac{P}{S} \dots$ tedy to není $\cos(\varphi)$!!!

Pr.:

SS složen 1. harm. 3. harm.
 $U_0(t) = 30 + 15 \sin(\omega t) + 20 \sin(3\omega t)$
 $R_1 = 1 \Omega$
 $R_2 = 0,5 \Omega$
 $\omega L = 1 \Omega$
 $\frac{1}{\omega C} = 9 \Omega$

- ① Vše přepočítat na stejnou gen. fci
- ② Proud, (spočítat pro jednotlivé harm. a sečíst)

(0): $\bar{I}_{1(0)} = \frac{\bar{U}_{0(0)}}{\bar{Z}_{(0)}} = \frac{30}{1,5} = 20 A$

$\bar{Z}_{(0)} = R_1 + R_2$

(1) $\bar{I}_{1(1)} = \frac{\bar{U}_{0(1)}}{\bar{Z}_{(1)}} = \frac{15}{1,96 \angle 33,7^\circ} = 7,66 \angle -33,7^\circ A$

$\bar{Z}_{(1)} = \frac{(R_2 + j\omega L) \cdot \frac{1}{j\omega C}}{(R_2 + j\omega L) + \frac{1}{j\omega C}} + R_1 = 1,96 \angle 33,7^\circ \Omega$

(3) $\bar{I}_{1(3)} = \frac{\bar{U}_{0(3)}}{\bar{Z}_{(3)}} = 1,04 \angle 9^\circ$

$\bar{Z}_{(3)} = \frac{(R_2 + j3\omega L) \cdot \frac{1}{j3\omega C}}{(R_2 + j3\omega L) + \frac{1}{j3\omega C}} + R_1 = 1,924 \angle -9^\circ \Omega$

→ Sečtu: $i_1(t) = 20 + 7,66 \cdot \sin(\omega t - 33,7^\circ) + 1,04 \cdot \sin(3\omega t + 9^\circ) A$

③ Napětí $u(t)$: $u(t) = U_0(t) - R_1 \cdot i_1(t) = \dots = 10 + 9,6 \cdot \sin(\omega t + 26,2^\circ) + 19 \cdot \sin(3\omega t - 9,5^\circ) V$

④ Ostatní proudy $i_2(t)$: Použijeme $\varphi = 90^\circ$ mezi $u(t)$ a $i_2(t)$

$\left. \begin{aligned} |\bar{K}_C(1)| &= \frac{1}{\omega C} = 9 \Omega \\ |\bar{Z}_C(3)| &= \frac{1}{3\omega C} = 3 \Omega \end{aligned} \right\} i_2(t) = i_2(1)(t) + i_2(3)(t) = \frac{9,6}{9} \cdot \sin(\omega t + 116,2^\circ) + \frac{19}{3} \cdot \sin(\omega t + 89,5^\circ) A$

$i_2(t): i_2(t) = i_1(t) - i_3(t) = 20 + 8,6 \cdot \sin(\omega t - 33,3^\circ) + 6,2 \cdot \sin(3\omega t - 81,4^\circ) A$

⑤ Výkony: $P = P_{(0)} + P_{(1)} + P_{(3)} = U_{0(0)} \cdot I_{1(0)} + U_{0(1)} \cdot I_{1(1)} \cdot \cos(\angle U_{0(1)} - \angle I_{1(1)}) + U_{0(3)} \cdot I_{1(3)} \cdot \cos(\angle U_{0(3)} - \angle I_{1(3)}) = 658 W$

(2 c.f. hodnot!!!) $Q = Q_{(0)} + Q_{(1)} + Q_{(3)} = U_{0(1)} \cdot I_{1(1)} \cdot \sin(\angle U_{0(1)} - \angle I_{1(1)}) + U_{0(3)} \cdot I_{1(3)} \cdot \sin(\angle U_{0(3)} - \angle I_{1(3)}) = 30,21 VAR$

S... Parsevalovy recurrence: $U = \sqrt{U_{0(0)}^2 + U_{0(1)}^2 + U_{0(3)}^2} = \sqrt{30^2 + (\frac{15}{\sqrt{2}})^2 + (\frac{20}{\sqrt{2}})^2} = 34,8 V$

$I = \sqrt{I_{1(0)}^2 + I_{1(1)}^2 + I_{1(3)}^2} = \sqrt{20^2 + (\frac{7,66}{\sqrt{2}})^2 + (\frac{1,04}{\sqrt{2}})^2} = 20,73 A$

$P_0 = \sqrt{S^2 - P^2 - Q^2} = 295,4 W$

$\lambda = \frac{P}{S} = 0,912$

$\left. \begin{aligned} U &= 34,8 V \\ I &= 20,73 A \end{aligned} \right\} S = U \cdot I = 721,94 VA$

Obscene

Vířrost

... jak se pole víří (hází víry)

- křivkový integrál po uzavřené křivce $C: \oint_C \vec{A} \cdot d\vec{e} = 0 \rightarrow$ nenířové pole
 $\rightarrow$ dořka uzavřené křivky

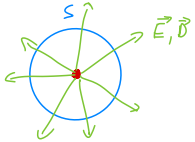
Zřídlovost

... (siločáry, někam mří)

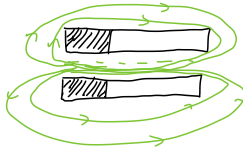
$\oint_C \vec{A} \cdot d\vec{e} \neq 0 \rightarrow$ vířové pole
 $\rightarrow$ dořka uzavřené křivky

- Plošný integrál přes uzavřenou plochu $S: \oint_S \vec{X} \cdot d\vec{s} = 0 \rightarrow$ nezřídlové

$\oint_S \vec{X} \cdot d\vec{s} \neq 0 \rightarrow$ řídlové

$$\oint_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = Q \neq 0$$

$$\oint_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = 0$$

$$\oint_C \vec{H} \cdot d\vec{e} = I_C \neq 0$$

Maxwellovy rovnice

Stac. pole

- Zákon celkového proudu: $\oint_C \vec{H} \cdot d\vec{e} = I + \frac{d\psi}{dt}$; $\oint_C \vec{H} \cdot d\vec{e} = I$

- Faradayův indukční zákon: $\oint_C \vec{E} \cdot d\vec{e} = -\frac{d\Phi}{dt}$; $\oint_C \vec{E} \cdot d\vec{e} = 0$

- Gaussův zákon elektrostatiky: $\oint_S \vec{D} \cdot d\vec{s} = Q$

- Zákon kontinuity indukčního toku: $\oint_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = 0$

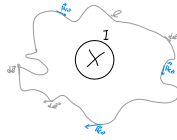
Stacionární magnetické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Indukčnost vlastní a vzájemná. Energie v magnetickém poli. Síly ve stacionárním magnetickém poli. Magnetické obvody, základní vztahy, výpočet toku a indukčnosti.

Stacionární magnet. pole

- generováno SS proudy
- Vlivové, nezářivé

Vztahy (je základ)

- Ampérův zákon cirk. proudů: $\oint_L \vec{H} \cdot d\vec{s} = I_c$

- Cirkulace $\vec{H}$ je rovna proudu spráženého s křivkou L

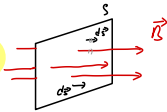
- Cirkulace je nulová $\rightarrow$ pole je vířivé

- Zákon kontinuity induktivity: $\oint_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = 0$

- jelikož je tok B uzavřenou křivkou nulový $\rightarrow$ pole je konzervativní

- $B = \mu \cdot N_r \cdot H [T]$

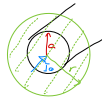
- $\Phi = \int_S \vec{B} \cdot d\vec{s} [Wb]$

Průřez Masivní vodič

Pro $r > a \rightarrow$ obepneme celý vodič

$I_0 = \oint_L \vec{H} \cdot d\vec{s} = H \cdot \oint_L d\vec{s} = H \cdot L \Rightarrow H_{(r)} = \frac{I_0}{2\pi r}$

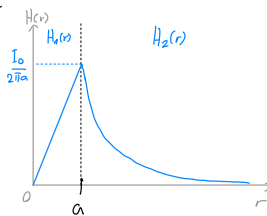
Pro $r < a \rightarrow$ obepneme jen část I_0

1) $J = \frac{I_0}{S} = \frac{I_0}{\pi a^2}$

2) $I(r) = J \cdot S(r) = \frac{I_0}{\pi a^2} \cdot \pi r^2 = I_0 \cdot \frac{r^2}{a^2}$

3) $H_r(r) = \frac{I(r)}{2\pi r} = \int_0^r \frac{r}{2\pi a^2}$

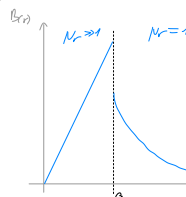
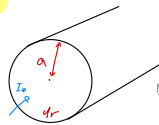
Průřez Masivní vodič s N_r

$r \leq a \dots N_r \gg 1$

$B_{(r)} = \mu \cdot H(r) = \mu_0 \cdot N_r \cdot \frac{I_0 \cdot r}{2\pi a^2}$

$r > a \dots N_r = 1$

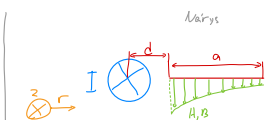
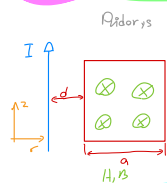
$B_{(r)} = \mu \cdot H(r) = \mu_0 \cdot \frac{I_0}{2\pi r}$

Porroh vodiče $\rightarrow$ stáloťe sbožky: $B_{(a)} = \mu_0 \cdot N_r \cdot \frac{I_0}{2\pi r}$

$B_{(a)} = \mu_0 \cdot \frac{I_0}{2\pi r}$

Př.: Čtvercový závit v magnet. poli: tentého solenoidního vodiče

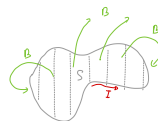

- Indukce vodiče: $B(r) = \mu \cdot \frac{I}{2\pi r}$

- Magnet. tok ve smyčce: $\Phi = \int_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = \frac{I}{2\pi} \mu \cdot \int_0^a \int_d^a \frac{1}{r} dr dz = \frac{I}{2\pi} \mu \cdot a \cdot \ln\left(\frac{da}{d}\right)$

Statická def. indukčnosti

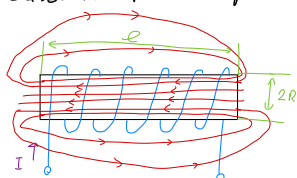
- Poměr mezi Φ správného s plochou závitů a I , který jím protéká $\rightarrow L = \frac{\Phi}{I} [H]$

Př.: Magnet. pole cívek

- Solenoid (dlahví)

- zanedbáváme pole mimo jádro

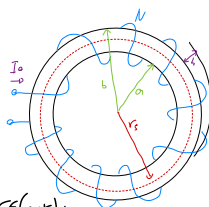

$$H = \frac{I}{l} \cdot N$$

$$L = \frac{\Phi}{I} \cdot N = \dots = \mu_0 \mu_r \cdot \frac{S}{l} \cdot N^2 [H]$$

- Toroid

- nemá pole vně

$$r \in (r_a, r_b)$$

$$H(r) = N \cdot \frac{I_0}{2\pi r}$$

$$\Phi = \int_S \vec{B} \cdot d\vec{s} = \int_0^l \int_{r_a}^{r_b} B dr dz = \frac{I_0}{2\pi} \cdot \mu \cdot N \cdot \ln\left(\frac{r_b}{r_a}\right)$$

$$L = \frac{\Phi}{I} \cdot N = \dots$$

Vzájemná indukčnost

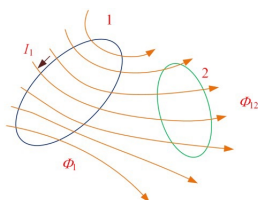
- $L_{12} = \frac{\Phi_{12}}{I_1}$ část Φ_1 procházející smyčkou 2
proud protékající smyčkou 1

$$L_{21} = \frac{\Phi_{21}}{I_2}$$

- Pro lin. prostředí: $L_{12} = L_{21}$

- Magnet. toky: $\Phi_1 = \Phi_{11} \pm \Phi_{12}$

$$\Phi_2 = \Phi_{22} \pm \Phi_{21}$$

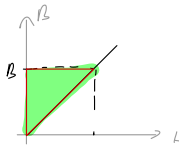

Energie magnet. pole

a) Hustota energie

- hustota: $w_m = \frac{1}{2} B H$ (pro $\mu = \text{konst.}$)

- energie: $W_m = \int w_m dV [J]$

b) Pomocí integrálních veličin

$$W_m = \frac{1}{2} \Phi I [J] = \frac{1}{2} L I^2$$

energetická def.: $L = \frac{2W_m}{I^2} [H]$

Síly v magnet. poli

a) Lorentzovy síly

$$\vec{F}_m = Q (\vec{v} \times \vec{B})$$

$$F_m = B \cdot I \cdot l$$

b) Energie MP

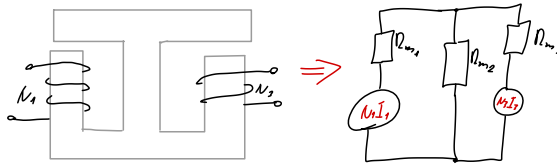
- Pro izolovanou soustavu: $F_m = - \frac{dW_m}{ds} \Big|_{\Phi = \text{konst.}}$

- Pro připojenou soustavu ke zdroji: $F_m = \frac{dW_m}{ds} \Big|_{I = \text{konst.}}$

Magnet. obvod

$$R_m = \frac{l \cdot \mu_0}{\Phi}$$

$$U_m = N \cdot I = H \cdot l$$

6.	Elektrostatické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Kapacita a její výpočet pro typická uspořádání. Energie a síly v elektrostatickém poli.

Elektrostatické pole

- nepohyblivé nabitě (pokud by se hýbaly → proudové)

$$Q = \oint_S \vec{D} \cdot d\vec{s} = Q = D \cdot S \cdot \cos \varphi$$

- Vztahy

- Gaussova věta: $\oint_S \vec{D} \cdot d\vec{s} = Q \rightarrow$ je zřídlové (naklon je okraj silnic)

- Faradayův indukční zákon: $\oint_L \vec{E} \cdot d\vec{l} = 0 \rightarrow$ je nezávrtové (jsou zde potenciály)

$$D = \epsilon \cdot E \text{ [C/m}^2\text{]}$$

- el. potenciál: $\vec{E} = -\overset{\text{grad}}{\nabla} \varphi = -\left(\frac{\partial \varphi}{\partial x}, \frac{\partial \varphi}{\partial y}, \frac{\partial \varphi}{\partial z}\right)$

$$\varphi = -\int \vec{E} \cdot d\vec{r}$$

- el. napětí: $U = \int_a^b \vec{E} \cdot d\vec{l} = \varphi_a - \varphi_b \text{ [V]}$

$$U = \frac{W}{Q} \text{ [V]}$$

- Coulombov zákon: $\vec{F}_e = \frac{1}{4\pi\epsilon_0\epsilon_r} \cdot \frac{Q_1 \cdot Q_2}{r^2}$

$$E = \frac{Q}{4\pi\epsilon_0\epsilon_r \cdot r^2} \rightarrow F_e = Q_e \cdot E$$

$$P_{\text{el.}} = \frac{W}{t}$$

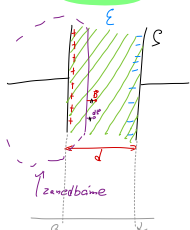
$$\vec{F}_e = Q \cdot \vec{E} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \cdot \frac{Q_1 \cdot Q_2}{r^2}$$

$$E = \frac{F_e}{Q} = \frac{Q}{4\pi\epsilon_0 r^2}$$

Kapacita

- Postup: $D \rightarrow E \rightarrow \varphi \rightarrow U \rightarrow C$

1) Deskový

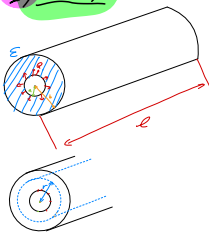

$$Q = \oint_S \vec{D} \cdot d\vec{s} = D \cdot S = \epsilon \cdot E \cdot S$$

$$U = \int_a^d \vec{E} \cdot d\vec{l} = \frac{Q}{\epsilon \cdot S} \cdot d$$

$$C = \frac{Q}{U} = \epsilon \cdot \frac{S}{d} \text{ [F]}$$

2) Válcový

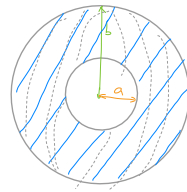
$r < a < b$

$$D(r) = \frac{Q}{S(r)} = \frac{Q}{2\pi r l} \rightarrow E(r) = \frac{Q}{2\pi r l \epsilon}$$

$$U(r) = \int_a^b \vec{E}(r) \cdot d\vec{r} = \frac{Q}{2\pi l \epsilon} \cdot \ln\left(\frac{b}{a}\right)$$

$$C = \frac{Q}{U} = \frac{2\pi l \epsilon}{\ln\left(\frac{b}{a}\right)}$$

3) Kulový

$$D = \frac{Q}{S} = \frac{Q}{4\pi r^2} \rightarrow E = \frac{Q}{4\pi r^2 \epsilon}$$

$$U = \int_a^b \vec{E}(r) \cdot d\vec{r} = \frac{Q}{4\pi \epsilon} \cdot \left(\frac{1}{a} - \frac{1}{b}\right)$$

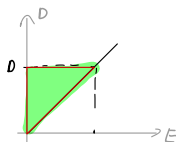
$$C = \frac{Q}{U} = \frac{4\pi \epsilon a b}{b - a}$$

Energie el. stat. pole

a) Z hustoty energie

- hustota: $w_E = \frac{1}{2} \cdot D E$ (pro $\epsilon = \epsilon_0$)

- Energie: $W_E = \int_V w_E dV [J]$

b) Pomocí integrálních veličin

$$W_E = \frac{1}{2} \cdot C U^2 [J]$$

Síly v magnet. poli

a) Z Lorentzovy síly

$$\vec{F}_e = Q \cdot \vec{E}$$

b) Z energie pole

- Pro izolovanou soustavu: $F_e = - \frac{dW_E}{ds} \Big|_{U=\text{konst}}$

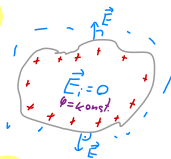
- Pro připojenou soustavu ke zdroji: $F_e = \frac{dW_E}{ds} \Big|_{\phi=\text{konst}}$

Chování el. pole

- Vodič nabitý: Q - Q se rozprostře po povrchu

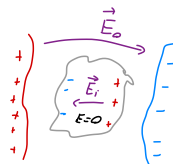
- $\vec{E}$ uvnitř je 0

- $\vec{E}$ na povrchu je konst.

- Vodič v el. poli: - Elektrostatická indukce - pole uvnitř je 0 ($\vec{E}_0 \cdot \vec{E}_i = 0$)

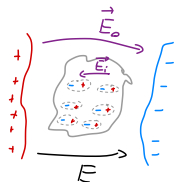
- dutý vodič... stejně

- Izolant v el. poli

- jen dipoly, nemá valné Q (nahání se)

$$\vec{E}_i \ll \vec{E}_0$$

7.	Elektrické proudové pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny, rozložení pole. Odpor a jeho výpočet pro typická uspořádání. Krokové napětí.

Prondové pole

- tvořeno pohybujícími se volnými náboji

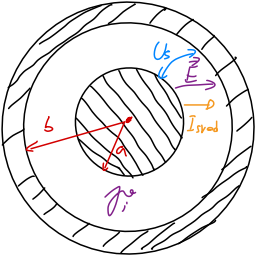
- Vztahy - to, co v el. stat. poli

- Ohmův zákon v dif. tvaru: $\vec{J} = \sigma \cdot \vec{E}$

- el. proud: $I = \int_S \vec{J} d\vec{S}$ ($\oint_S \vec{J} d\vec{S} = 0$) → nezřídlové

P.1.1

Koaxiální kabel s izolací

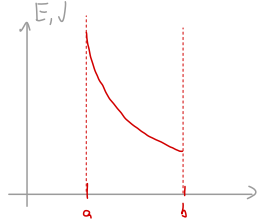
$$\vec{I}_S = \vec{J} \cdot \vec{S}$$

$$I_S = \vec{J} \cdot \vec{E} \cdot 2\pi r \cdot L \rightarrow E(r) = \frac{I_S}{2\pi r \epsilon \sigma}$$

$$U = \int_a^b E(r) dr = \frac{I_S}{2\pi \epsilon \sigma} \cdot \ln\left(\frac{b}{a}\right)$$

$$E = \frac{1}{r} \cdot \frac{U}{\ln\left(\frac{b}{a}\right)}$$

$$I_S = \frac{2\pi L \sigma}{\ln\left(\frac{b}{a}\right)} \cdot U$$

Výpočet odporu a krokového napětí pro zemnicí elektrody

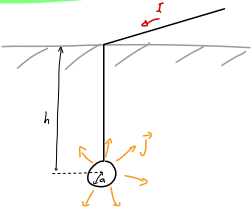
- Přechodové napětí (U_p) - napětí mezi povrchem elektrody a bodem s $\rho = 0$ ($\varphi_{(0)} = 0$)

- Přechodový odpor (R_p) - odpor elektrody... $R_p = \frac{U_p}{I}$

- Krokové napětí (U_k) - napětí mezi dvěma body na povrchu země

P.1.2

$$\vec{J} = \sigma \cdot \vec{E}$$

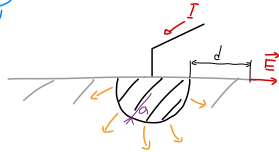
$$\int_S \vec{J} d\vec{S} = I \rightarrow \vec{J} = \frac{I}{4\pi r^2} \quad \left. \begin{array}{l} \\ \end{array} \right\} E = \frac{I}{4\pi r^2 \sigma}$$

$$\vec{E} = -\text{grad } \varphi \rightarrow \varphi = -\int E(r) dr = \frac{I}{4\pi r \sigma} + k \quad \text{0... } \varphi(\infty) = 0$$

$$U_p = \varphi(a) - \varphi(\infty) = \frac{I}{4\pi a \sigma}$$

$$R_p = \frac{U_p}{I} = \frac{1}{4\pi a \sigma}$$

P.1.3

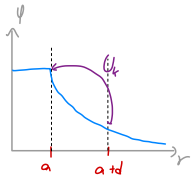

$$E = \frac{I}{2\pi r \sigma}$$

$$\varphi(r) = -\int E(r) dr = \frac{I}{2\pi r \sigma} + k$$

$$\varphi(a) = \frac{I}{2\pi a \sigma}$$

$$U_k = \int_a^{a+d} E(r) dr = \frac{I}{2\pi r \sigma} \cdot \left(\frac{1}{a} - \frac{1}{a+d} \right)$$

Laplaceův operátor ($\Delta = \nabla^2$)

Kartézské souřadnice: $\Delta u = \frac{\partial^2 \varphi}{\partial x^2}$

Válcové souřadnice: $\Delta u = \frac{1}{r} \cdot \frac{\partial}{\partial r} \cdot \left(r \cdot \frac{\partial}{\partial r} \right)$

Kulové souřadnice: $\Delta u = \frac{1}{r^2} \cdot \frac{\partial}{\partial r} \cdot \left(r^2 \cdot \frac{\partial}{\partial r} \right)$

Maxwellovy rovnice pro potenciály

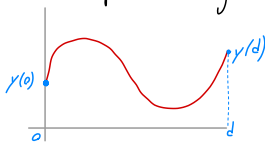
- elektrostatické pole (Poissonova rce): $\Delta \varphi = -\frac{\rho}{\epsilon}$; $\Delta \varphi = 0 \dots$ bez volného Q ($\rho = 0$)

- Stacionární magnet. pole: $\Delta \vec{A} = -\mu \cdot \vec{J}$

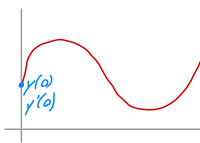
- Proudové pole (Laplaceova rovnice): $\Delta \varphi = 0$

Okrajová úloha

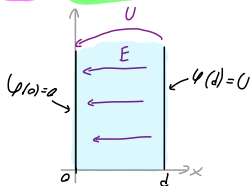
- nevyskytuje se zde čas
- Známe podm. na okrajích oblasti

Počáteční úloha

- Známe hodnotu a její dx u příslušné dif. rce

Okrajové podm.

- Dirichletova - znám hodnotu fce na hranici ($\varphi(0)$, $\varphi(d)$)
- Neumannova - znám normálovou derivaci fce ($\frac{\partial \varphi}{\partial n} \dots$ kolmé)

 $\rho = 0$ Destiny C

1) $\Delta \varphi = -\frac{\rho}{\epsilon} = 0$

2) $\frac{\partial^2 \varphi}{\partial x^2} = 0$

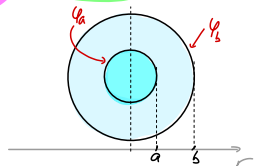
$\varphi(x) = K_1 x + K_2$

3) Okrajové podm.: $\varphi(0) = 0 \rightarrow K_1 \cdot 0 + K_2 = 0 \rightarrow K_2 = 0$
 $\varphi(d) = U \rightarrow K_1 \cdot d = U \rightarrow K_1 = \frac{U}{d}$

4) $\varphi(x) = \frac{U}{d} \cdot x$

$E(x) = -\text{grad } \varphi = -\frac{U}{d}$

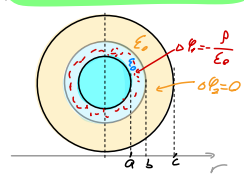
Pr.: Válcový C

1) $\Delta \varphi = 0$
 $\Delta \varphi = \frac{1}{r} \cdot \frac{\partial}{\partial r} \left(r \cdot \frac{\partial \varphi}{\partial r} \right) = 0$
 $r \cdot \frac{\partial \varphi}{\partial r} = k_1$
 $\frac{\partial \varphi}{\partial r} = \frac{k_1}{r}$
 $\varphi_{(r)} = k_1 \cdot \ln(r) + k_2$

2) Okrajové podm.: $\varphi_{(a)} = \varphi_a$
 $\varphi_{(b)} = \varphi_b$
 $\varphi_{(a)}: k_1 \cdot \ln(a) + k_2 = \varphi_a$
 $\varphi_{(b)}: k_1 \cdot \ln(b) + k_2 = \varphi_b$
 - - - -

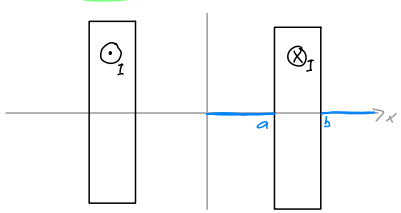
Pr.: Válcový C s korónou

1) $\Delta \varphi = -\frac{\rho}{\epsilon_0}$
 $\frac{1}{r} \cdot \frac{\partial}{\partial r} \left(r \cdot \frac{\partial \varphi}{\partial r} \right) = -\frac{\rho}{\epsilon_0}$
 $r \cdot \frac{\partial \varphi}{\partial r} = -\frac{\rho}{\epsilon_0} \cdot \frac{r^2}{2} + k_1$
 $\varphi_{(r)} = -\frac{\rho}{\epsilon_0} \cdot \frac{r^2}{4} + k_1 \cdot r + k_2$
 2) $\Delta \varphi = 0$
 $\varphi_{(r)} = k_3 \cdot \ln(r) + k_4$

3) Okrajové podm.: $\varphi(a) = U$ (1)
 $\varphi(c) = 0$ (2)
 Hranicová podm.: $\varphi(b) = \varphi(b)$ (3)
 $D_{2n} - D_{1n} = \sigma$ (4)
 $D_{2n} = D_{1n}$
 $\epsilon \cdot E_x = \epsilon' \cdot E_x$
 $\frac{\partial \varphi}{\partial r} \Big|_{r=b} = \frac{\partial \varphi}{\partial r} \Big|_{r=b}$ (5)
 - - - -

Pr.: Pásové vedení

Tabulka je tu

Nestacionární elektromagnetické pole	Základní vztahy, vektorové a integrální veličiny. Elektromagnetická indukce. Indukované napětí.

Nestacionární magnet. pole

Časově proměnné magnet. pole tvoří el. pole

Magnet. pole je generováno I a časově změnou el. pole

I.	Ampérův zákon celkového proudu	$\oint_C \vec{H} d\vec{\ell} = I + \frac{d\Phi}{dt}$	$\text{rot } \vec{H} = J + \frac{\partial \vec{D}}{\partial t}$
II.	Faradayův indukční zákon	$\oint_C \vec{E} d\vec{\ell} = 0 - \frac{d\Phi}{dt}$	$\text{rot } \vec{E} = 0 - \frac{\partial \vec{B}}{\partial t}$
III.	Gaussova věta	$\oint_S \vec{D} d\vec{S} = Q$	$\text{div } \vec{D} = \rho$
IV.	Rovnice kontinuity magnet. pole	$\oint_S \vec{B} d\vec{S} = 0$	$\text{div } \vec{B} = 0$

$\text{rot} \neq 0$ ... siločáry obklopují a tvoří J
→ pole je vířivé

$\text{rot} = 0$ ... siločáry jdou od $+$ k $-$, neobklopují
→ pole je nevířivé
→ nestacionární je vlivem $(-\frac{\partial \vec{B}}{\partial t})$

$\text{div} \neq 0$ ... má zdroj
→ střídané

$\text{div} = 0$ ... to se z každé oblasti, to se i vrtí
→ uzavřené

naboj je zdrojem el. pole

neexist. magnet. monopoly
- magnet. siločáry tvoří uzavřené smyčky (nemají začátek ani konec)

1. MR: Maxwellův posuvný proud

$\oint_C \vec{H} d\vec{\ell} = 0$ ... ten, při nabíjení C by nemělo být magnet. pole ($\vec{B} = 0$) → ono tam ale je

→ magnet. pole tvoří i časově změna el. pole $\frac{d\Phi}{dt}$

$-\Psi = \oint_S \vec{D} d\vec{S}$ je el. tok

$-\vec{D} = \epsilon_0 \cdot \vec{E} + \vec{P}$

časově změna el. pole
polarizace dielektrika

$\frac{d\Phi}{dt} = I_P + \frac{d}{dt} \int_S \epsilon_0 \vec{E} d\vec{S}$

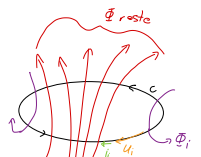
- Zdroje el. pole - 1) Vodičový proud I

2) Posuvný (polarizační) proud I_P

3) časově změna el. pole se tokem (el. mag. vlnění)

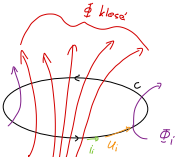
2. MR: Faradayův indukční zákon: $U_i = \oint \vec{E} d\vec{\ell} = - \frac{d\Phi}{dt}$

Lenzovo pravidlo - indukovaný proud má takový směr, aby svým magnet. polem působil proti změně, která ho vyvolala

$\frac{d\Phi}{dt} > 0 \rightarrow U_i < 0$

proti orientaci C (brazní roztáh)

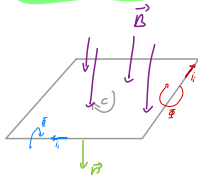

$\frac{d\Phi}{dt} < 0 \rightarrow U_i > 0$

- ve směru C (brazní poklesu)

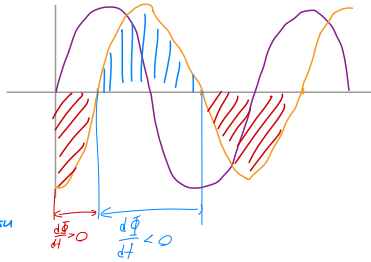
Indukované napětí: $U_i = U_T + U_P$

- Transformační: $U_T = - \frac{d\Phi}{dt}$ (při změně Φ)

li jde proti smyčce $\rightarrow$ brání se

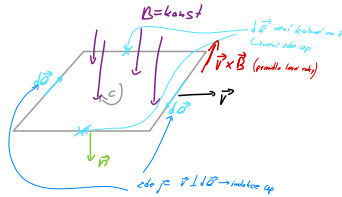
li jde se smyčkou $\rightarrow$ brání poklesu

$$B(t) = B_m \cdot \sin(\omega t)$$

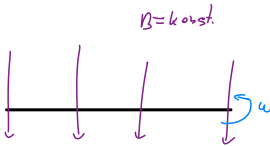
$$U_i(t) = -B_m \cdot \omega \cdot \cos(\omega t)$$

- Pohybové: $U_P = \oint_C (\vec{v} \times \vec{B}) \cdot d\vec{\ell}$ (při pohybu)

$$- \text{Celkové } U_P = -B \cdot v \cdot a + B \cdot v \cdot a = 0$$

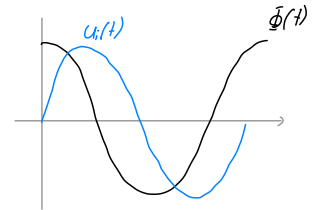
Otáčející se smyčka

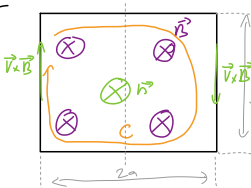
$$a) \Phi = B \cdot S \cdot \cos(\omega t)$$

$$U_i = - \frac{d\Phi}{dt} = B \cdot S \cdot \omega \cdot \sin(\omega t)$$

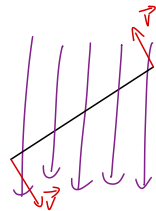
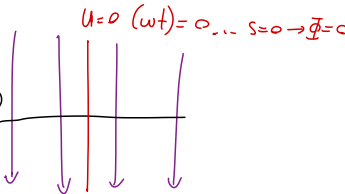
$$\oint_C U_i = \oint_C (\vec{v} \times \vec{B}) \cdot d\vec{\ell} = \oint_C \vec{v} \cdot \vec{B} \sin(\omega t) d\vec{\ell} = B \cdot S \cdot \omega \sin(\omega t)$$

Shora

$$U = U_{\max} (S = 2a \cdot l)$$

10.	Elektrodynamické potenciály	Integrační výrazy pro potenciály. Metoda zrcadlení. Výpočet provozních parametrů (odpor, kapacita, indukčnost) pro typická uspořádání.

Integrační výrazy pro potenciály

- Skalární el. potenciál ($\Delta\varphi = -\frac{\rho}{\epsilon}$)

- v el. stat. poli

- protože je rot $\vec{E} = 0$, lze zavést $\vec{E} = -\nabla\varphi$

- Integrační výraz: Pro bodový náboj: $\varphi = \frac{Q}{4\pi\epsilon r}$

Pro spojitě rozložené náboje: $\varphi(r) = \frac{1}{4\pi\epsilon} \int_V \frac{\rho}{r} dV$

- Vektorový magnet. potenciál ($\Delta\vec{A} = -\mu\vec{J}$)

- protože $\text{div } \vec{B} = 0$, lze zavést $\vec{B} = \text{rot } \vec{A}$

- Integrační výraz: Pro proudovou hustotu: $\vec{A}(r) = \frac{\mu}{4\pi} \int_V \frac{\vec{J}}{r} dV$

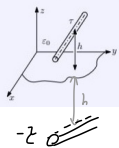
Metoda zrcadlení

- při výpočtu poli nad vodivou zemí

→ vodivou rovinu nahradíme zrcadlovým nábojem / vodičem

Příklad 2.2

Určete rozložení elektrického potenciálu φ v okolí dlouhého tenkého vodiče nabitého lineární hustotou náboje τ . Vodič o délce l je ve výšce h nad zemí a permittivita okolí je ϵ_0 . Uvažte kapacitu vodiče proti zemi C na jednotku délky a sdílejte E (na jednotku délky), kterou má povrch.

$$1) Q = \oint_S \vec{D} \cdot d\vec{s} \rightarrow E = \frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi r}$$

$$2) \varphi_z = -\int E_{10} dr = -\frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln(r_2) + K$$

$$\varphi_z = -\int E_{10} dr = \frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln(r_2) + K$$

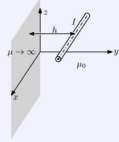
$$3) \varphi_v = \varphi_z + \varphi_z = \frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln\left(\frac{r_2}{r_1}\right) + K$$

$$4) U = \varphi_v - \varphi_z = \left[\frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln\left(\frac{2h - R}{R}\right) + K \right] - \left[\frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln\left(\frac{h}{h}\right) + K \right] = \frac{\tau}{\epsilon \cdot 2\pi} \cdot \ln\left(\frac{2h - R}{R}\right)$$

$$5) C = \frac{\tau}{U} \cdot e$$

Příklad 2.3

Určete rozložení magnetické indukce $\vec{B}$ v okolí vodiče o permeabilitě μ_0 , protékajícího proudem I v blízkosti dokonale ferromagnetické stěny. Určete sílu na jednotku délky F_m , kterou se vodič přitahuje / odpuzuje od stěny.

$$1) I = \oint \vec{H} \cdot d\vec{s} \rightarrow H = \frac{I}{2\pi r}$$

$$2) H = -2|\vec{H}| \cdot \sin \alpha = -2 \cdot \frac{I}{2\pi \sqrt{h^2 + z^2}} \cdot \frac{z}{\sqrt{h^2 + z^2}} = -\frac{I \cdot z}{\pi \cdot (h^2 + z^2)}$$

$$3) B = \mu_0 \cdot H$$

Výpočet provozních parametrů vedení

- Odpor - $R = \rho \cdot \frac{l}{S} [\Omega]$

- vliv teploty: $R_2 = R_1 \cdot (1 + k_1 \cdot k_2)$

- Skin efekt - při rf teče proud neromálně

- Konduktance - část proudu uniká skrz izolaci

- Ztrátlost - povětrnostní podm. (dešť, m/h, sníh)

- Ztráty korozí - nad tlak

- Ionizuje vzduch kolem vodiče $\rightarrow \uparrow G$

- Srad přes izolatory

- Dielektrické ztráty - dipoly se natačejí $\rightarrow$ ztráty

- Induktivnost - závislost - geometrie vodiče

- velikost I

- vliv země

- vzdálenost vodiče od země

Induktivnost vodiče

$$r < R : H(r) = \frac{I r}{2 \pi R^2}$$

$$r > R : H(r) = \frac{I}{2 \pi r}$$

$$L_{in} = \frac{2 \mu_0}{I^2} = \frac{\mu_0}{8 \pi}$$

$$L_{ext} = \frac{\Phi}{I} = \frac{\mu_0}{2 \pi} \ln \left(\frac{a}{r} \right)$$

$$L = L_{in} + L_{ext}$$

$$L' \approx 0.05 + 0.2 \ln \left(\frac{a}{R} \right) [\mu H / km]$$

- Kapacita - výpočet přes metodu zrcadlení (Pr.: 2.2)

Newtonovy zákony

1.NZ: Zákon setrvačnosti - Pokud na těleso nepůsobí síla ($\sum F = 0$) je v klidu
pohybuje se rovnoměrně přímočaře

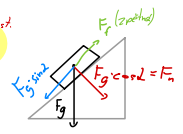
2.NZ: Zákon síly - Pokud působí síla $\rightarrow$ pohybuje se těleso se zrychlením: $\vec{F} = m \cdot \vec{a}$
 $\vec{F} = m \cdot \frac{d^2 \vec{s}}{dt^2}$

3.NZ: Akce a reakce - $\vec{F}_{12} = -\vec{F}_{21}$

Gravitační síla: $F_g = G \cdot \frac{m_1 \cdot m_2}{r^2}$

- u země: $F_g = m \cdot g$

Třecí síla: $F_t = \mu \cdot F_n$

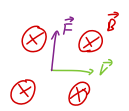

Odpor prostředí - soubor všech sil působících proti tělesu v plynu/kapalině

Síly v el. mag. poli - 1) Coulombova síla - el. pole
 $\vec{F}_e = Q \cdot \vec{E}$

2) Lorentzova síla v magnet. poli: $\vec{F}_m = Q \cdot (\vec{v} \times \vec{B})$

3) Celková Lorentzova síla: $\vec{F} = Q \cdot (\vec{E} + \vec{v} \times \vec{B})$

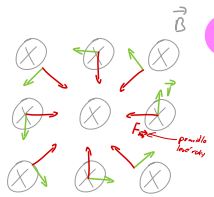

Cyklotronový pohyb

- pohyb nabitých částic po kružnici v homogenním magnet. poli

- Princip 1) Nabitá částice letí s rychlostí $\vec{v}$ do magnet. pole $\vec{B}$

2) Jelikož $\vec{v} \perp \vec{B} \rightarrow$ vznik Lorentzovy síly

3) $\vec{F}_m$ vždy míří do středu... dostředivá síla

$$F_m = F_d$$

$$Q \cdot v \cdot B = \frac{m \cdot v^2}{R}$$

$$R = \frac{m \cdot v}{Q \cdot B}$$

Elektrostatické vychýlování

- Princip: 1) Elektron vletí rotatorně s v_x mezi dvě desky (kam je U)

2) Zčine působit: $F = Q \cdot E = Q \cdot \frac{U}{d}$

3) Elektron začne zrychlovat nahoru/dolů: $F = m \cdot a_y$

$$a_y = \frac{Q \cdot U}{d \cdot m}$$

4) Ve směru x je v_x konst. → nerotníka síla... $s_x = v_x \cdot t$

$$t = \frac{s_x}{v_x}$$

Ve směru y se rozjíždí z klidu... $s_y = \frac{1}{2} a_y t^2$ konst.

$$s_y = \frac{1}{2} \cdot \frac{Q \cdot U}{d \cdot m} \cdot \frac{s_x^2}{v_x^2}$$

→ e^- se bude pohybovat po parabolické dráze s s_x^2

Magnetické vychýlování (obdobně, jen $\vec{F}_m$ místo $\vec{F}_e$)

- Princip: 1) Elektron vletí rotatorně s v_x mezi dvě magnet desky (B_z)

2) Zčine působit: $\vec{F}_m = Q \cdot (\vec{v} \times \vec{B})$

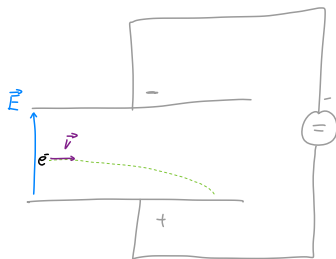
- směr určíme z $\vec{v} \times \vec{B}$ a jestli je $Q \oplus / \ominus$

3) Elektron začne zrychlovat nahoru/dolů: $F = m \cdot a_y$

$$a_y = \frac{Q}{m} \cdot v_x \cdot B_z$$

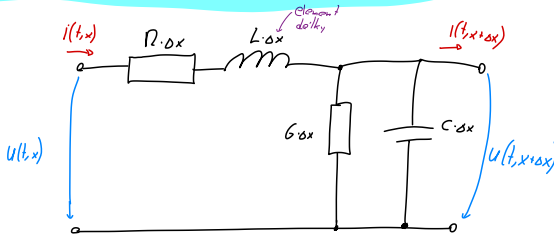
$$s_y = \frac{1}{2} a_y t^2 = \frac{1}{2} \cdot \frac{Q}{m} \cdot v_x \cdot B_z \cdot \frac{s_x^2}{v_x^2}$$

→ e^- se bude pohybovat po parabolické dráze s s_x^2

12.	Elektromagnetické vlnění	Homogenní vedení s rozprostřenými parametry. Vlnové rovnice a jejich šíření. Blízké a vzdálené pole. Šíření rovinné, válcové a kulové vlny volným prostorem.

Homogenní vedení z rozprostřenými parametry

- Vlnové rovnice:

$$U_R(t,x) + U_L(t,x) + U(t,x+\Delta x) - U(t,x) = 0$$

$$R \cdot \Delta x \cdot i(t,x) + L \cdot \Delta x \cdot \frac{\partial i(t,x)}{\partial t} + U(t,x+\Delta x) - U(t,x) = 0 \quad / : \Delta x$$

$$R \cdot i(t,x) + L \cdot \frac{\partial i(t,x)}{\partial t} = - \frac{U(t,x+\Delta x) - U(t,x)}{\Delta x} \quad / \text{pro } \Delta x \rightarrow 0 \dots \frac{\partial U(t,x)}{\partial x}$$

$$- \frac{\partial U(t,x)}{\partial x} = R \cdot i(t,x) + L \cdot \frac{\partial i(t,x)}{\partial t}$$

- Fázorový zápis:

$$- \frac{\partial \bar{U}}{\partial x} = R \cdot \bar{I} + j\omega L \cdot \bar{I}$$

$$- \frac{\partial \bar{I}}{\partial x} = G \cdot \bar{U} + j\omega C \cdot \bar{U}$$

... lze vyřešit

- konst. šíření: $\gamma = \alpha + j\beta$

$$\gamma = \sqrt{(R + j\omega L)(G + j\omega C)}$$

α - útlumová konst. (zeslabení vlny v dB/km)

β - fázová konst. (změna fáze v rad/m)

- Charakteristická impedance: $Z_0 = \sqrt{\frac{R + j\omega L}{G + j\omega C}}$

- když vedení zatížím Z_0 , nezvratnou odraz

1) Normální model: $\ell \ll \lambda$ (Př.: 1m kabel, 50Hz)
 $\lambda = \frac{c}{f} = 6000 \text{ km}$

→ na celém vodiči je téměř stejné U a I

- používáme Kirchhoffa, a soustředěné R, L, C, G prvky

2) Rozprostřený model: $\ell \approx \lambda$ (Vf vedení, antény, ...)

→ $U_{\text{začátek}} \neq U_{\text{konec}}$

→ $I_{\text{začátek}} \neq I_{\text{konec}}$

- používáme $U(x,t)$ a $i(x,t)$

Odobně:

$$-i(t,x) + i_G(t,x+\Delta x) + i_C(t,x+\Delta x) + i(t,x+\Delta x) = 0$$

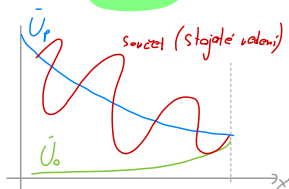
$$-i(t,x) + G \cdot \Delta x \cdot U(t,x+\Delta x) + C \cdot \Delta x \cdot \frac{\partial U(t,x+\Delta x)}{\partial t} + i(t,x+\Delta x) = 0$$

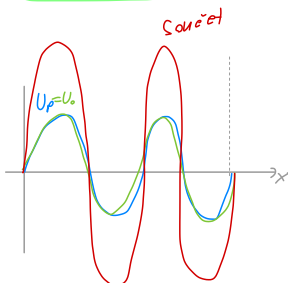
$$- \frac{\partial i(t,x)}{\partial x} = G \cdot U(t,x+\Delta x) + C \cdot \frac{\partial U(t,x+\Delta x)}{\partial t}$$

Rozložení $\vec{U}_p$ a $\vec{U}_o$

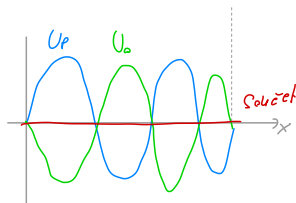
$$\vec{E}_o \neq \vec{E}_o$$

$$\vec{E}_o = \infty \text{ (napřezání)}$$

$$\vec{E}_o = 0 \text{ (nultá vlna)}$$

Blízké a vzdálené pole

Blízké ($r \ll \lambda$) - oblast těsně u antény

- pole se rychle mění

- E a B složky nejsou přímo srovnány

- jedna může převládat

(Př.) Tráta

Vzdálené ($r \gg \lambda$) - daleko od antény

- vznik EM vlny ($E \perp B \perp$ směr šíření)

$$\frac{E}{H} = Z_0 \approx 377 \, \Omega \text{ pro vakuum}$$

Rovinná vlna

- vlnoplochy jsou rovinné
- Amplituda = konst.

Válcová vlna

- vlnoplochy jsou válce (od radiče)
- Amplituda = $\frac{1}{\sqrt{r}}$

Kulová vlna

- vlnoplochy jsou koule (od bodového zdroje)
- Amplituda = $\frac{1}{r}$

13.	Elektrická vodivost materiálů	Podstata elektrické vodivosti kovů, elektrický odpor, porovnání elektrické vodivosti kovových a polovodičových materiálů (velikost, teplotní závislost). Vodivé materiály nejčastěji používané v elektrotechnice – vlastnosti a použití. Rezistorové materiály – druhy rezistorů, realizace nízkopříkonových rezistorů, realizace rezistorů pro elektrotepelnou přeměnu. Supravodivý jev – teoretický popis supravodivosti, druhy supravodičů, využití supravodivého jevu v elektrotechnice.

Podstata el. vodivosti kovů

- Kovy mají krystalickou mřížku
- Valenční $\ominus$ nejsou pevně vázány na atomy $\rightarrow$ elektronový plyn
(ten se volně pohybuje v materiálu)
- Při přiložení el. pole vznikne $F = e \cdot E \rightarrow$ usměrněný pohyb $= I$
- Vodivé I. třídy – nosiče nábje jsou $\ominus$
(II. třída ... ionty, - elektrolyty)

El. odpor

a) Elektronová teorie = vodivost je způsobena pohybem $\ominus$

- Odpor vzniká srážkami $\ominus$ s atomy, mřížky, poruchami
- s nečistotami

$$R = \int \frac{\rho}{S} [L^{-2}]; R = R_0 \cdot (1 + \alpha \cdot \Delta t) \dots \uparrow T \uparrow \rightarrow \uparrow R \uparrow$$

b) Pasova teorie – atom má diskrétní energetické hladiny

$\rightarrow$ spojení ∞ atomů $\rightarrow$ překrytí hladin a vznik pásů

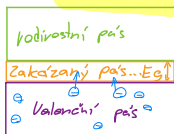
Vodič: $E_g < 0,1 \text{ eV}$

Polovodič: $E_g \approx 0,1 \text{ eV}$

- Pro $0K = 0$ volných $\ominus$

$\rightarrow$ odpor klesá s rostoucí teplotou

Izolant: $E_g > 3 \text{ eV}$

Vodivé materiály pro elektro

1) Med (Cu) – vel. vysoká vodivost

- mechanicky pevná
- dobře pájitelná
- měděnka na potrubí (ochrana proti korozi)
- Elektroodna měď – 99,9%
- Použití: vodiče, minuty, PCB

4) Hliník (Al) – 60% vodivosti mědi

- lehký, lehký
- méně pevný
- na potrubí oxiduje $\rightarrow$ nevodivé
- Použití: VN a VN vedení

2) Mosaz (Cu + Zn) – dobře obrobitelná

- lepší než měď
- odolnější
- Použití: svorky, konektory, šrouby

5) Zlato (Au) – neoxiduje $\rightarrow$ má přechodový odpor

- Použití: Konektory

3) Bronz (Cu + Sn) – čirý, křehký, ...

- Použití: Sběrné kroužky, kontakty

6) Stříbro (Ag) – nejv. vodivé

- drahé

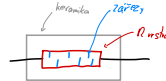
Rezistorové materiály

- Rezistivita $10\times$ až $100\times$ vyšší než vodič
- Stabilita v čase i teplotně

- typy rezistorů - 1) Vrstevné - nejrozšířenější

- keramické tělísko s napařenou odporovou vrstvou
→ na tu se spirálovitým vyžhavením nastří R

- R vrstva = uhlík, Ni-Cr, Si-Cr

2) Draťové - Odporový drát namotaný na kostičce

- konstantan, manganin
(termočulný) (málo závislý odpor)

3) Objemové - CCR - uhlíkový prášek

- NCR - keramický kompozit

4) Pro elektroteplotnou přeměnu - chceme teplo, ne přeměnu R

- Ni-Cr (Nichrom) - $> 1000^\circ\text{C}$
- Kanthal

5) Speciální - Korbid kvaniku (SiC) - $> 1600^\circ\text{C}$

- Uhlík - $> 2500^\circ\text{C}$
- ρ klesá s teplotou

Supravodivý jev

- stav, kdy při ochlazení pod kritickou teplotu (T_c) klesne R na 0

- BSC teorie (1953) - V běžném kovu naráží e^- do mřížky $\rightarrow R$

- při $T = T_c$ kmity mřížky zmizí

e^- se spojují $\rightarrow$ Cooperovy páry (t_v se pohybují mřížkou s $R=0$)

- Meissnerův efekt - supravodiče ze svého objemu vylučují magnet. pole... $B=0$
 $\hookrightarrow$ ideální diamagnetika

- Podmínky - 1) $T < T_c$

2) $B < B_c$

3) $I < I_c$

- Druhy - I. Typ - Čisté kovy (Hg, Pb, Sn)

- dokazují Meissnerův efekt

$B_c \propto mT$ (malé) i $T_c < 25\text{K}$

II. Typ - slitiny, keramické supravodiče

- dvě B_c , mezi nimi vzniká smíšený stav (magnet. vortexy proniknou do materiálu)

- vysoké $B_c \approx 10\text{T} \rightarrow$ technický význam

- Chlazení - a) $T_c < 25\text{K}$ ... kapalné helium

b) $T_c > 30\text{K}$ ... kapalný dusík

- Využití - Silné magnet. pole

- Urychlovací částice

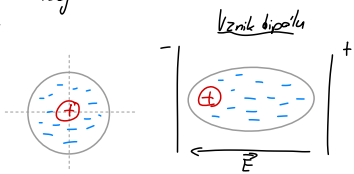

14. Vlastnosti dielektrických materiálů a jejich aplikace	Dielektrikum v elektrickém poli – princip polarizace dielektrika, polární a nepolární dielektrika, druhy polarizací, dielektrické ztráty. Druhy elektroizolačních materiálů a příklady jejich aplikace v elektrotechnice. Plyná a kapalné dielektrika v elektrotechnice – obecné vlastnosti, porovnání s ostatními typy dielektrik, příklady použití v elektrotechnice. Anorganické izolační materiály – obecné vlastnosti, porovnání s ostatními typy dielektrik, příklady použití v elektrotechnice. Speciální dielektrické materiály – typy speciálních dielektrických materiálů, princip polarizace, aplikace v elektrotechnice.

Dielektrikum v el. poli:

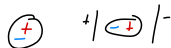
- izolant - nevede proud, nemá vlnu nosiče náboje
- po vložení do el. pole se polarizuje

Polarizace - narušení symetrie

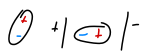

- Dipolní moment ($\vec{p}$) - míra nesymetrie náboje

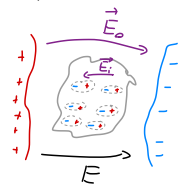
nepolární - nemají vlastní $\vec{p}$ (vytvorí to až el. pole)
- $\text{CO}_2, \text{O}_2, \dots$

polární - mají trvalý $\vec{p}$ (bez pole jsou dipóly natočeny náhodně)
- $\text{H}_2\text{O}, \text{NH}_3$

Výsledné el. pole

Permitivita - schopnost polarizovat se... $\epsilon = \epsilon_0 \cdot \epsilon_r [\text{F/m}]$
 $\epsilon_0 = 8,854 \cdot 10^{-12} \text{ F/m}$ (materiál)

Druhy polarizace

Elektronová - posun elektronového obalu vůči jádru
- rychlá, bezstratová

Ionová - Posun $+$ a $-$ ionů
- rychlá, bezstratová

Orientační - natočení trvalých dipólů

Polarizace prostorovým nabitím - nahromadění náboje na rozhraních materiálů

El. permeabilita - hodnota kV/mm, než se materiál prorazí (vzduch - 3 kV/mm, PVC - 40 kV/mm)

Dielektrické ztráty - část energie jde na teplo

- ideální $C \rightarrow \varphi = 90^\circ$
- reálná je to méně $\rightarrow \delta = 90^\circ - |\varphi|$
- $\rightarrow$ ztrátový činitel $\tan \delta$

Druhy elektroizolačních materiálů

- Plyná, kapalná, pevná

Plynná dielektrika

- nízké ztráty
- výpoisí prostor
- regenerace po průrazu
- malá el. permeabilita
- závislost na tlaku a teplotě
- Vzduch ($\epsilon_p \approx 3 \text{ kV/mm}$, $\epsilon_r = 1$)
  - bezestražní, vysoká E_p
  - Použití: elektrárny
- Dusík - chemicky stabilní, nekorozivní
  - Použití: Kondenzátory
- Vodik - Použití: chlazení turbogenerátorů
- Oxid uhličitý - Použití: izolace
- kvačné plyny (He , Ne) - polovodiče
- Elektronegativní plyny - zachytávají volné $e^- \rightarrow$ brání výbojům

Kapalná dielektrika

- vyšší E_p než plyny

Minerální oleje

- nejrozšířenější
- vznik z ropy
- izolace, chlazení
- stárnutí, uhlíková zvrstvení vlastností

Rostlinné oleje

- řípkový, sojový
- biologické
- větší ztráty a viskozita

Syntetické oleje

- umělé vyráběné
- výborná izolace, teplotní stabilita
- drahé

Anorganické izolační materiály (pevná dielektrika)

Sklo (amorfni (nekrystallická) látka)

- vznik tvorbou směsi oxidů s následným ochlazením bez vytváření krystalické struktury
- nejčastěji křemíčitě (SiO_2)
- průhledné, chemicky odolné, dobrý izolant
- křehké
- $E_p = 20 - 40 \text{ kV/mm}$

Skla (krystalický vrstevnatý materiál)

- lze štípat na vrstvy ($0,1 \text{ mm}$)
- velká $E_p = 100 \text{ kV/mm}$
- ohnivá, teplotně odolná
- Demika - Slitový papír (izolace vodičů velkých fosivých strojů)

Keramika (polykrystalický materiál)

- Vznik: Sinterování práškových materiálů
- Obsahuje skelnou, polymerní a perlovou fázi
- Vysoká pevnost, tuhá, tepelná odolnost, dobrý izolant
- Křehká, těžko opracovatelná

Oxidová - korundová - izolátory

Zirkonická - lambda sondy

Silikátová (porcelán) - rentgenové izolátory

Neoxidová

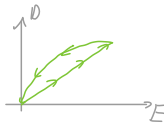
Nitrid hlinitý - chladiče ve výkonném

Nitrid křemíku - ložiska

- Většina keramik má piezoelektrické, ferroelektrické ($\epsilon_r \uparrow$) nebo feromagnetické vlastnosti

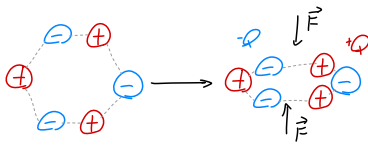
Speciální dielektrické materiály

- mají speciální vlastnosti
- jejich $\epsilon_r \neq \text{konst.}$, závisí na el. poli

Piezoelektrika

- Při deformaci tvoří el. pole a opačně
- Senzory tlaku, akcelerometry, Oscilátory

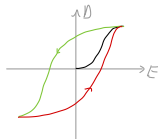

Pyroelektrika

- mají spontánní polarizaci a ta se mění s teplotou
- teplotní senzory

Ferroelektrika

- mají spontánní polarizaci i při $E=0$ (existence domain)
- Po přejetí E se vrátí a poté se vrátí úplně zpět
- Curieova teplota - nad ní už ferroelektrický jev zmizí

Elektrety

- el. obdoba permanentního magnetu

Kapalné krystaly

- něco mezi kapalnou a pevnou látkou (tekuté, ale částice uspořádané krystaly)

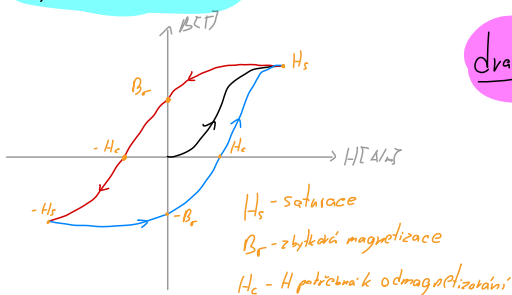
- Použití: LCD

Proces magnetování

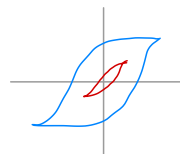
- Magnet. moment vzniká pohybem e
  - Orbitální – obíhá kolem jádra
  - Spinový – obíhá kolem své osy
- Způsobení orbital určí chování látky (spárované e se vyruší)
- Druhy dle permeability
  - Diamagnetika $\mu < 1$ (oslabují pole)
  - Paramagnetika $\mu > 1$ (mírně zesilují)
  - Feromagnetika $\mu \gg 1$
    - mají domény $\rightarrow$ hodně zesilují
    - $\rightarrow$ nad Curiovou teplotou zaniknou

- Antiferomagnetikum – opačné domény v každé části (vyruší se)
- Ferimagnetikum – opačné domény v každé části (jeden převládá)

Hysterese smyčka

- Dva typy
- Magnet. měkké – úzká H_S $\rightarrow$ snadné přemagnetování
  - Magnet. tvrdé – široká H_S $\rightarrow$ dlouho zůstane magnetem

Ztráty v magnet. materiálech

- 1) Hysterese – daná magnetizací
  - úměrné ploše H_S a frek. ($P_H \sim f \cdot V$)
- 2) Ztráty vlivem proudů - $P_r \approx I^2 \cdot R$
- 3) Přidání ztrát - nedokonalost

Magnet. měkké materiály

- Co nejmenší $H_c \rightarrow$ určeno pro přemagnetování (střední pole)
- nízké P_H
- co nejvyšší B_S

1) Elektrotechnické oceli Fe-Si - nepoužívají se pro trafa, motory

- Si: zvýší rezistivitu (omezí P_r), 3-5 %

Isotropní - stejné vlastnosti všemi směry

Anizotropní - v jednom směru lepší

2) Slitiny Fe-Ni (Permalloy) - 70-80 % Ni

- extrémně vysoké μ_r
- Použití - Magnet. stírací, měřicí

3) Slitiny Fe-Co - velmi vysoká $B_S \approx 2,5T$

4) Magnet. měkké ferity - vysoká rezistivita $\rightarrow$ ideální pro VF

- křesla, cívky, antény

Magnet. tvrdé materiály

- opačné vlastnosti $\rightarrow$ vhodné pro permanentní magnety

1) Slitiny AlNiCo - vysoká B_r

- vysoká $T_c > 800^\circ C$

- malý H_c

- u starších strojů a přístrojů

2) Tvrdé ferity - levné

- velký H_c

- menší B_r

- repro, menší motory

3) Neodymové magnety - největší $B_{H_{max}}$

- nejsilnější magnety

16. Polymerní materiály v elektrotechnice	Přírodní polymerní izolační materiály – zástupci, popis struktur a vlastností, příklady aplikací v elektrotechnice. Syntetické polymery – typy polymerů, obecné vlastnosti, příklady aplikací v elektrotechnice. Termoplastické polymerní materiály – vztah mezi strukturou a vlastnostmi, zástupci, příklady aplikací v elektrotechnice. Kompozitní materiály v elektrotechnice – rozdělení kompozitů, příklady aplikací v elektrotechnice.

Obecně

- **Polymer** = látka složená z dlouhých řetězců opakujič se jednotek ($C-C-C-C-C-C...$)

- hlavní prvky C, H, O, N

- mezi atomy je kovalentní vazba

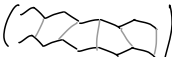
- **Monomer** – jedna jednotka ($C=C$)

- **Polymer** – více jednotek

- **Polymerační stupeň** – kolik se jich opakuje

- **Struktury** – Lineární:

- **Rozvětvená**

- **Plasné a prostorové síťované**

Přírodní polymerní izolanty

1) **Přírodní kaučuk** – z kaučovníku

- dobrý elastomer, izolant

- Použití: izolace kabelů, vodičů

2) **Jantar** – Zkamenelá pryskyřice

3) **Dřevo** – Za sucha dobrý izolant

- pohlcuje vlhkost

- Použití: konstrukce tratí

4) **El. tech. papír** – vznik z buničiny měkkého dřeva

- Vysoká rezistivita a el. pevnost

- Impregnuje se olejem → zvyšuje E_p

- Použití: trafá, kondikly

Syntetické polymery

1) **Termoplasty** – lineární / málo rozvětvené řetězce

- teplem měknou, ochlazením tuhnou → jsou trvalé

- PE – polyethylen – izolace kabelů ($E_p = 20 kV/mm$, $\epsilon_r = 2,3$)

- PP – polypropylen – kondenzátorové folie, ↑

- PET, PVC, Teflon, 3D tisk materiály

2) Reaktoplasty - při vytvrzení vzniká prostorová síť kovalentních vazeb

↳ po vytvrzení se neroztaví ani nerozpustí

- pevné, odolné, tvrdé, stále

- PF (bakelit) - $E_p = 14 \text{ kN/mm}$, $\epsilon_r = 7$

- EF (epoxidová pryskyřice) - $E_p = 18 \text{ kN/mm}$, $\epsilon_r = 5$

- DPS, zálešací hmoty, izolatory

- Silikony - tepelně odolné

3) Elastomery - velmi pružné

- mají zesíťované řetězce s velkou možností iradné deformace

- Výroba vulkanizací - proces zesíťování kaučuku

- EPDM, kaučuk

Kompozitní materiály

- heterogenní materiál složený alespoň ze dvou složek z různými vlastnostmi (železobeton)

→ využít výhod, obou

- Složky - 1) Matrice - spojitel

- drží to pohromadě

- přenáší zatížení na vzluz

- chrání vzluz před okolím

2) Vzluz - nespojitel (částicová)

- pevnost, tuhost, tepelná odolnost

- Vláknové kompozity - vzluzná vlákna - skelná, uhlíková

- PE, kevlar

- Matrice - epoxidová pryskyřice

- Použití - PCB

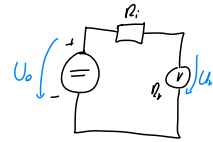
- Částicové kompozity - vzluz může přidat novou vlastnost (magnet, radiace, teplovodiv)

17.	Chyby a nejistoty měření	Příčiny vzniku chyb měření, druhy chyb (systematická, náhodná, hrubá, absolutní, relativní chyba). Chyba analogového a digitálního přístroje (třída přesnosti ručkového přístroje, způsoby udávání chyb u digitálních přístrojů, příklady výpočtu). Nejistoty měření (standardní nejistota typu A, standardní nejistota typu B, kombinovaná a rozšířená nejistota).

Absolutní chyba: $\Delta = X - X_0$ zmeřeno - udáno

Relativní chyba: $\delta = \frac{\Delta}{X_0}$

Delení dle vzniku: **Systematické** - pravidelné zkreslení
 - opakování měření - nemění se velikost ani znaménko (místo 10 cm měřím pořád 10,2 cm)
 - lze určit a potlačit/odstranit

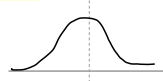

$R_1 < \infty; R_1 > 0$
 $\rightarrow U_1 < U_0$
 $\Delta = U_0 - U_1$
 $\delta = \frac{\Delta}{U_0} = \dots = - \frac{R_1}{R_1 + R_2}$

Potlačení: Δ s vyšším R_1

Náhodné - velikost i znaménko se náhodně mění

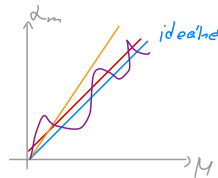
- příčin: teplo, EM, šum
- křivky dle Gaussova rozdělení
- určíme průměr, směrodatnou odchylku, rozptyl

Hrubé - nerealné zkreslení
 - vliv pozorovatele

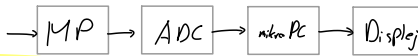
Analogové přístroje

- chyba nuly, nelinearity, zisku
- konstanta MP: $K = \frac{M}{Z_m} [V/dílky]$ rozsah (např. 10V) / počet dílků (např. 120V)

Třída přesnosti: $TP = \frac{\Delta_{nl}}{M} \cdot 100$ ... řady 0,05-0,1-0,2...

Digitální přístroje

- chyba nuly, nelinearity, zisku

- chyba dig. přístroje

procentech: $\Delta X = \pm (|\Delta_{n06}| + |\Delta_{FS}|) = \pm \left(\frac{X}{100} \cdot |\Delta_{n06}| + \frac{M}{100} \cdot |\Delta_{FS}| \right)$ chyba čluní / chyba rozlišení

digitech: $\Delta X = \pm (|\Delta_{n06}| + |\Delta_{FS}|) = \pm \left(\frac{X}{100} \cdot |\Delta_{n06}| + D \cdot |\Delta_{FS}| \cdot VPH \right)$ počet dílků / počet počítaných číslic

$= \text{např. } \pm (0,5\% + 2 \text{ digitů})$

Změřím: 12,5 V

1) $0,005 \cdot 12,5 = 0,0625 V$

2) $2 \cdot 0,01 = 0,02 V$

$\rightarrow \Delta X = \pm (0,0625 + 0,02) = \pm 0,0825$

Nejistoty

- interval, ve kterém se nachází skutečná X_0
- zakrouhuje se nahoru

Typ A - způsobena náhodnými jevy $\rightarrow$ Gaussova křivka

- klesá s opakováním měření

$U_A = k_p \cdot s = k_p \cdot \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}{n \cdot (n-1)}}$ konfidenční interval

Typ B

- příčiny jsou zmíněny (přesnost MP, tolerance, ...)

- (Pr.) Δ má přesnost $\pm 0,1 V \rightarrow \Delta Z_{max}$

- odhadujeme její rozdělení: $X = \sqrt{3}$

$U_B = \frac{\Delta Z_{max}}{\sqrt{3}}$

Typ C - kombinace

$U_C = \sqrt{U_A^2 + U_B^2}$

Rozšířena

$U_{(k)} = k_p \cdot U_C$

k koef. nejistoty 2

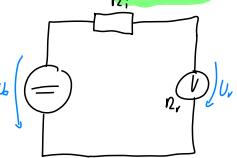

18. Měření aktivních elektrických veličin

Měření AC a DC proudu, napětí a výkonu (zapojení jednotlivých měřidel do obvodu, vlastní spotřeba měřidla, princip magnetoele. popř. feromagn. A-metru/V-metru, princip elektrodynamického W-metru, princip a blokové schéma elektronického W-metru, kompenzační a komparační metody měření proudu a napětí).
Měření spotřeby elektrické energie (vztah mezi výkonem a energií, princip měření spotřeby el. energie - obecně, princip indukčního elektroměru + vlastnosti, princip a blokové schéma elektronického elektroměru + vlastnosti). Měření frekvence a fázového posuvu (princip a blokové schéma čítače, využití osciloskopu k měření frekvence a fázového posuvu).

Zapojení měř. del. do obvodu

(V) metr

$$\Delta = U_v - U_0 = \frac{R_v}{R_1 + R_v} \cdot U_0 - U_0 = U_0 \cdot \left(\frac{-R_v}{R_1 + R_v} \right)$$

$$\delta = \frac{\Delta}{U_0} = - \frac{R_v}{R_1 + R_v} \cdot 100$$

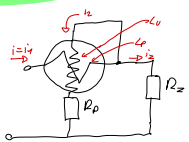
→ ideál - e⁻ R_v = ∞ Ω

(A) metr

- obdobně (ale seřazené)

R_A → 0 Ω

(W) metr

Magnetoelektrický měřicí systém

- Vzájemné silové působení mag. pole magnetu a cívky, kterou prochází měřený proud

Čítačka je umístěna v homogenním mag. poli... pusťme do ní proud → začne se otáčet

pohyb, moment, pohyb konst. proud cívky, indukce, mezery, otáčky jsou úměrné vel. proudu, poloměr mezery, závitky

$$M_p = k_p \cdot I = 2NB\ell r \cdot I$$

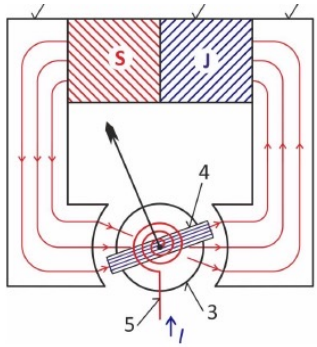
- Primárně pro DC proudy, AC proudy se musí usměrnit

- Lineární průběh stupnice

- Jen pro nízké frekvence, pro větší už měří jen střední hodnotu

- Velmi přesné

- Velký rozsah (10mA - 10A; 10mV - 10V)

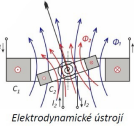
- Magnetoele. přístroj s usměrňovačem - zajišťují neměnné stř. hodnoty - 10Hz - 10kHz

Elektrodynamický a ferodynamický přístroj

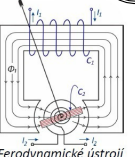
- Princip: Vzájemné silové působení pevné a pohyblivé cívky

- Hlavně pro měřicí účely - (W)

Elektrodynamický Ferodynamický

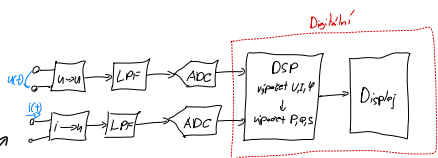
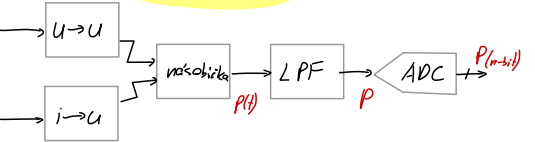
Elektrodynamické ústrojí

Ferodynamické ústrojí

Elektronický (W) metr

- realizace: $P = \frac{1}{T} \cdot \int p(t) dt$

- 2. způsob - převodu U a I na dig. a pak zpracuji

Komparční (Porovnávací) metoda

- Porovnání neznámou veličinou se známou

(Př.) 1) Mám etalon 10V

2) Obějí připojím na porovnávací obvod

3) Zjistím rozdíl

Kompenzační metoda

- speciální porovnávací

- U_x vykompenzuji známou veličinou tak, aby byl rozdíl nulový

→ Galvanometr ukáže 0 a $U_x = U_n$

→ nulová metoda

Měření spotřeby el. energie

- Vztah P a W : $W = P \cdot t [J]$

- Princip měření energie: Elektroměr měří $U, I \rightarrow$ udává P a to ještě v čase

$$\hookrightarrow W = \int P dt$$

- Indukční elektroměr

(Historie)

- Konstrukce: U cívka, I cívka, kotavč

- Princip: 1) U i I cívka tvoří stříd. magnet. pole

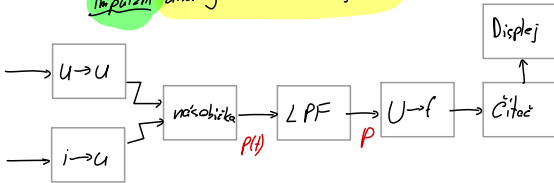
2) i kotavč se indukuje vířivý proud $\rightarrow$ rozdíl se

3) Otáčky kotavče je jejich rychlost: $n \sim P$

je jejich počet: $N \sim W$

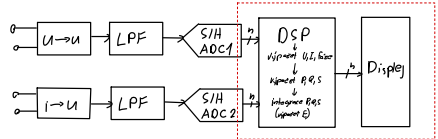
- Elektronické -

Impulzní-analogová realizace $\int P dt$

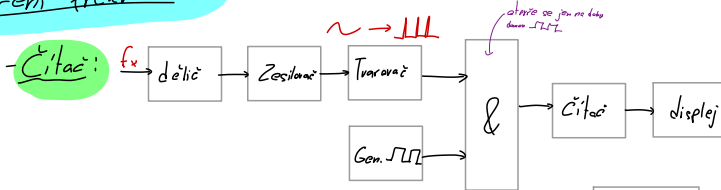

Vzorkovací - $u(t)$ a $i(t) \rightarrow$ dig a poté zpracování

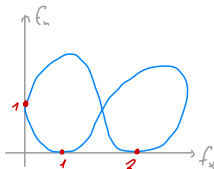
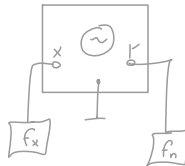
Digitální zpracování

Měření frekvence

- Osciloskopem - Lissajousovy obrazy - režim XY

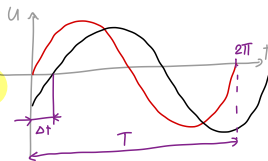

$$\frac{f_n}{f_x} = \frac{1}{2} \rightarrow f_n = 2 \cdot f_x$$

Měření fázového posunu

- Měření osciloskopem v režimu K-t

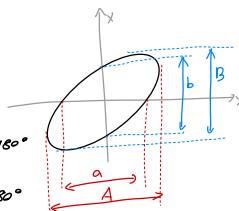
- Odečítání z osciloskopu: $\frac{\Delta t}{T} = \frac{\varphi}{2\pi} \Rightarrow \varphi = \frac{\Delta t}{T} \cdot 2\pi$

- Měření osciloskopem v režimu X-Y = Lissajousovy obrazce

- Elipsa s vrcholem v I. kv. ($\varphi \in (-90^\circ; +90^\circ)$): $\varphi = \pm \arcsin\left(\frac{a}{A}\right)$

$$\varphi = \pm \arcsin\left(\frac{b}{B}\right)$$

- Elipsa s vrcholem v III. kv. ($\varphi \in (90^\circ; 270^\circ)$): $\varphi = \pm \arcsin\left(\frac{a}{A}\right) + 180^\circ$

$$\varphi = \pm \arcsin\left(\frac{b}{B}\right) + 180^\circ$$

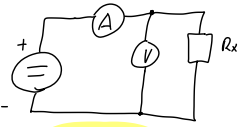
- Znamení úhlu stanovíme v režimu K-t

19.	Měření odporů a impedancí	Měření odporů (Ohmova metoda a srovnávací metody – princip, vliv způsobu zapojení přístrojů s ohledem na vlastní spotřebu měřidel, Wheatstoneův můstek, dvouvodnicové a čtyřvodnicové připojení). Měření impedancí, náhradní zapojení cívky a kondenzátoru (zapojení náhradních obvodů, dualita náhr. obvodů, ztrátový úhel, ztrátové číslo, jakost). Měření parametrů civek a kondenzátorů (můstkové metody – pouze obecné schéma a princip, měření civek pomocí V-metru, A-metru a W-metru, metoda 3 V-metrů).

Měření odporů

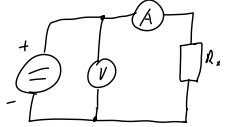
Ohmova metoda

Malé odpory

- $R_x = \frac{U_v}{I_v} [\Omega]$
- Pro $R_x \ll R_v$
- Pro edr.: $R_v \rightarrow \infty$

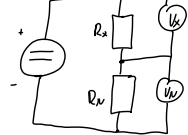
Velké odpory

- $R_x = \frac{U_v}{I_v} [\Omega]$
- Pro $R_x \gg R_v$
- Pro edr.: $R_A \rightarrow \infty$

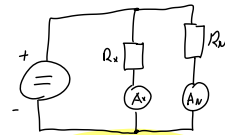
Srovnávací metoda

Malé odpory

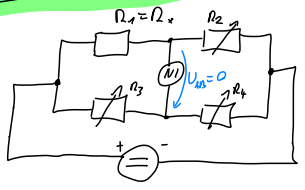
- $\frac{R_x}{R_v} = \frac{U_x}{U_v} \rightarrow R_x = R_v \cdot \frac{U_x}{U_v}$
- Pro $R_x \ll R_v$
- Pro edr.: $R_v \rightarrow \infty$

Velké odpory

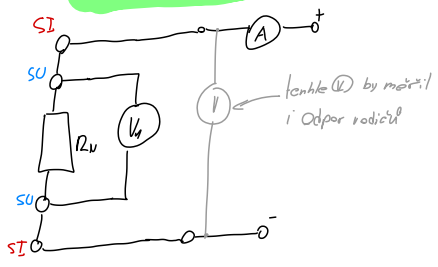
- $\frac{R_x}{R_v} = \frac{I_x}{I_v} \rightarrow R_x = R_v \cdot \frac{I_x}{I_v}$
- Pro $R_x \gg R_v$
- Pro edr.: $R_A \rightarrow 0$

Wheatstoneův můstek - přesné pro malé, středně velké odpory

- Vyjádříme to, poté: $\frac{R_x}{R_2} = \frac{R_3}{R_4} \rightarrow R_x = R_2 \cdot \frac{R_3}{R_4}$

Čtyřvodnicové zapojení

! chvilu U by měřili i odpor radičů!

Měření impedancí

Náhradní zapojení kondenzátoru

Paralelní

- ztrátový činitel:

$$tg \delta = \frac{1}{\omega R_p C_p}$$

$$\bar{Y}_p = \frac{1}{R_p} + j\omega C_p$$

Přepočít

$$\bar{Y}_s = \bar{Y}_p \Rightarrow C_s = C_p (1 + D^2)$$

$$R_s = \frac{R_p}{1 + \frac{1}{D^2}}$$

- Činitel jakosti

- určuje kvalitu L nebo C

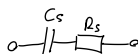
- udává poměr $X:R$

$$Q = \frac{1}{tg \delta} = \frac{1}{D}$$

- Ztrátový činitel - udává ztráty v obvodu (ztrátový čísla D)

$$- tg \delta = \frac{1}{Q} = D$$

Sériová

$$tg \delta = \omega R_s C_s$$

$$\bar{Y}_s = \frac{1}{\bar{Z}_s} = \frac{1}{R_s + \frac{1}{j\omega C_s}}$$

Náhradní zapojení cívky

Paralelní

- Jakosti: $Q = \frac{R_p}{\omega L_p}$

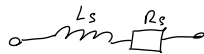
$$\bar{Z}_p = \frac{j\omega L_p \cdot R_p}{j\omega L_p + R_p}$$

Přepočít

$$\bar{Z}_s = \bar{Z}_p \Rightarrow L_p = L_s \cdot (1 + \frac{1}{Q^2})$$

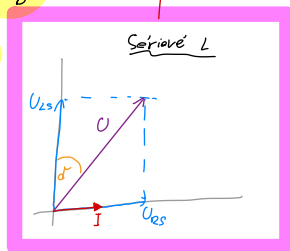
$$R_p = R_s \cdot (1 + Q^2)$$

Sériová

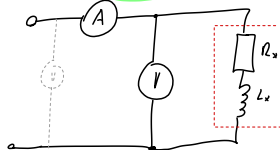
$$Q = \frac{\omega L_s}{R_s}$$

$$\bar{Z}_s = j\omega L_s + R_s$$

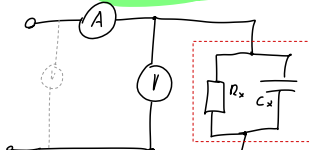
Měření

Cívka

$$Z_x = \frac{U}{I} = \sqrt{(\omega L_x)^2 + R_x^2}$$

Kondenzátor

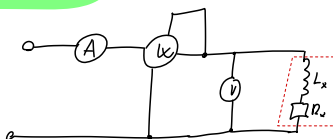

$$Z_x = \frac{U}{I} = \sqrt{(\frac{1}{\omega C_x})^2 + R_x^2}$$

Nemůžeme zjistit R_x

- Pomocí ω

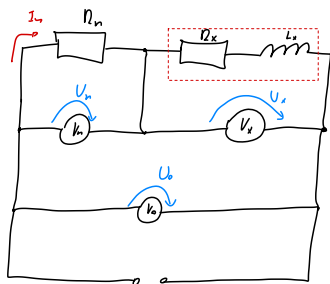
→ umíme určit R_x

$$R_x = \frac{P}{I^2}$$

$$Z_x = \frac{U}{I} = \sqrt{(\omega L_k)^2 + R_x^2} \rightarrow L_k = \dots$$

- Metoda 3V

$$1) \text{ Zjistit } I_n = \frac{U_n}{n_n}$$

$$2) \cos \varphi = \frac{U_b^2 - U_n^2 - U_x^2}{2 U_b U_x}$$

$$3) Z_x = \frac{U_x}{I_n}$$

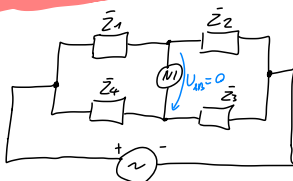
$$4) R_x = Z_x \cdot \cos \varphi$$

$$L_x = \frac{Z_x \sin \varphi}{\omega}$$

- Obecní střídavý můstek - Potřebuje min. 2 vhodné zvolené výrazovací prvky (2 podm. rovnosti)

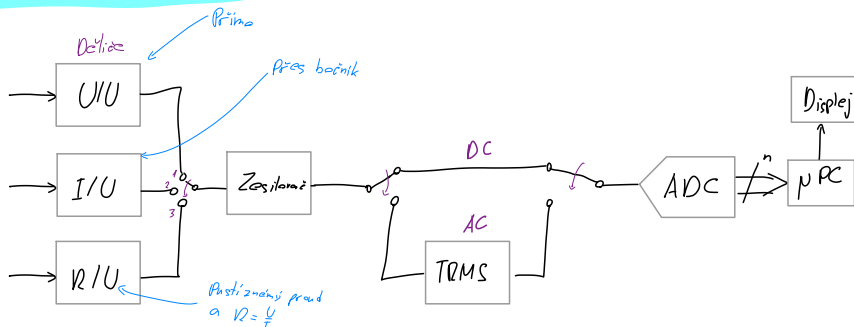
$$1) \frac{Z_1}{Z_2} = \frac{Z_3}{Z_4}$$

$$2) \varphi_1 - \varphi_2 = \varphi_3 - \varphi_4$$

20.	Digitální multimetr	Blokové uspořádání DMM (obecné uspořádání pro měření U, I, R). Způsoby měření U/I/R pomocí DMM (princip převodu jednotlivých vstupních veličin na napětí). Převodník TrueRMS, aktivní usměrňovač (přímý a nepřímý výpočtový převodník TRMS, tepelný převodník TRMS – bloková uspořádání, principy, vlastnosti; rozdíl mezi TRMS převodníkem a aktivním usměrňovačem). ADC v DMM (princip integračního ADC, charakteristické vlastnosti, princip potlačení sériového rušení).

Blokové uspořádání DMM

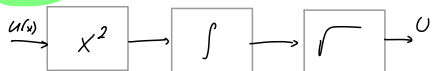

TRUE RMS převodník

- RMS-efektivní hodnota

$$U_{\text{eff}} = \sqrt{\frac{1}{T} \int_0^T u^2(t) dt}$$

- Přímý

- Aktivní usměrňovač

- jen přepočte z usměrněné U_{str}

- přesně jen pro sinus

- Tepelný - měří teplo izotopu na R

- definice U_{eff}

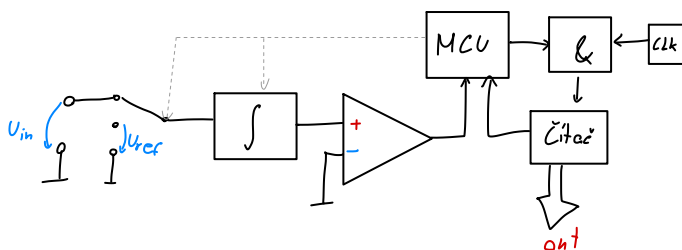
Integrační ADC

1) C se nabije na U_{in}

2) C se vybíjí pomocí $-U_{\text{ref}}$

3) Určitý počet pulzů = $U_{\text{ref}} \cdot U_{\text{in}}$

4) Reset

- Potlačení sériového rušení

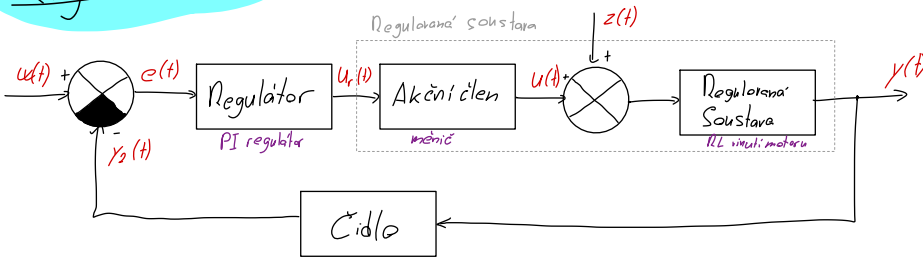
- $S_{\text{fil}} = 50 \text{ Hz} \rightarrow T = 20 \text{ ms}$

- Pokud budu integrovat $k \cdot T$, tak se i - rušení odečtou

↑ 12, 3, ...

21.	Regulace a ovládání	Blokové schéma regulační smyčky. Příklad regulované soustavy s popisem signálů. Rozdíl mezi řízením v uzavřené a otevřené smyčce. Příklad regulačního děje.

Regulační smyčka

$y(t)$ - výstup
 $w(t)$ - požadavek
 $e(t)$ - regulační odchylka
 $u_r(t)$ - výstup z regulátoru
 $u(t)$ - akční veličina
 $z(t)$ - porucha

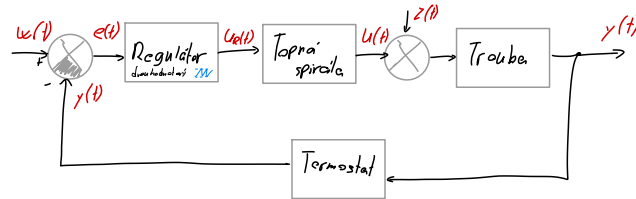
Otevřená (rozpojená) smyčka

- Akční člen vykonal zásah bez ohledu na výsledek → není zde ZV
- (Př.) Padělení displeje, ventilátor

Uzavřená smyčka

- má ZV
- (Př.) Topení a termostat

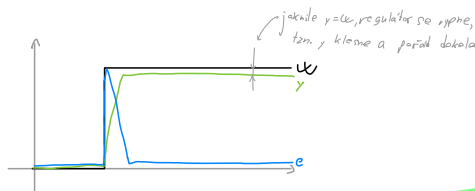

Regulátory lineární a dvouhodnotové	Základní typy lineární regulátorů a jejich časová odezva. Vlastnosti regulátorů a popis fungování. Přenos regulátorů a frekvenční charakteristiky. Popis fungování dvouhodnotové regulace.

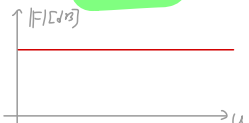
Základní typy lineárních regulátorů

1) Konstanta

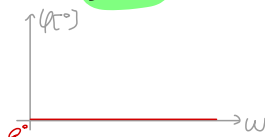
- přenos: $F(p) = k$
- (!) Ideální zesilovač

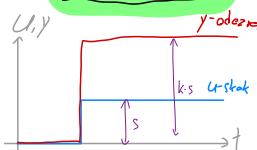
Amplitudová

Fázová

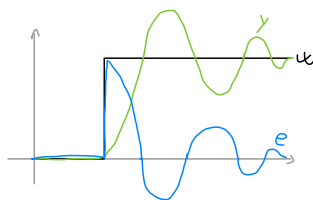

Odezva na skok

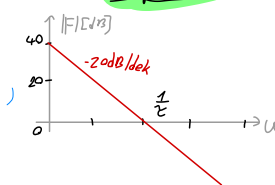

2) Integrovní blok

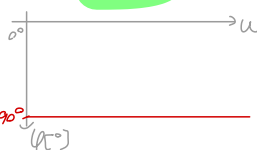
- přenos: $F(p) = \frac{1}{p \cdot \tau_R}$
- rychlost integrace (mimořádně rychlé)

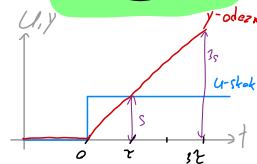
Amplitudová

Fázová

Odezva na skok

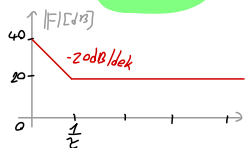

3) PI regulátor (P+I)

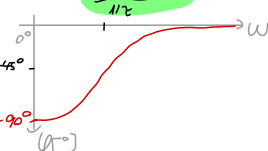
- rychlost P regulátoru
- nulovou odchylku I regulátoru

- přenos: $F(p) = k_R \cdot \left(1 + \frac{1}{p \cdot \tau_R}\right) = \frac{k_R \cdot (1 + p \cdot \tau_R)}{p \cdot \tau_R}$

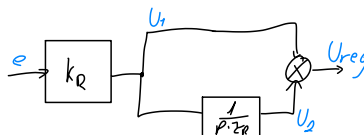
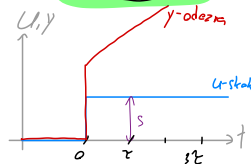
Amplitudová

Fázová

Odezva na skok

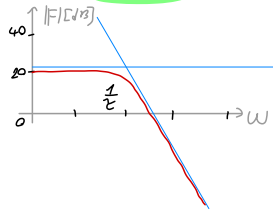

Aperiodický blok (RL obvod)

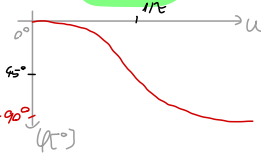
- většinou akční člen

- přenos: $F(p) = \frac{1}{1+p\tau}$

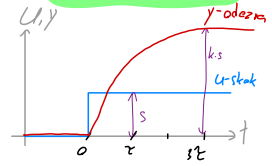
Amplitudová

Fázová

Odezná na skok

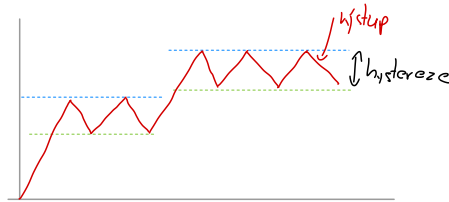

Dvuhodnotové řízení

- 2 stavy - on/off

- má hysterézi - lze měnit

- např.: Termostat / bojler

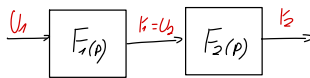
23.	Analýza regulačního obvodu, stavový popis systému	Algebra blokových schémat. Stavový popis systému. Blokové schéma stavového popisu s popisem bloků a signálů. Frekvenční popis systému.

Algebra blokových schémat

$\xrightarrow{\text{přenos}}$

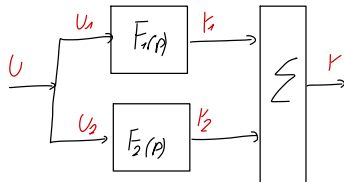
$$F(p) = \frac{K_2(p)}{U_2(p)} \quad \begin{matrix} \text{out} \\ \text{in} \end{matrix}$$

Sériové spojení

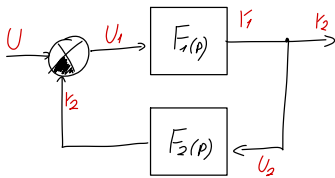
$$F(p) = \frac{K_2(p)}{U_1(p)} = F_1(p) \cdot F_2(p)$$

Paralelní spojení

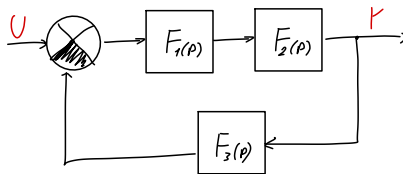
$$F(p) = \frac{Y(p)}{U(p)} = F_1(p) + F_2(p)$$

Antiparalelní

$$F(p) = \frac{Y(p)}{U(p)} = \frac{F_1(p)}{1 + F_1(p)F_2(p)}$$

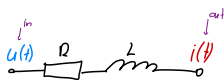
Přenos regulační smyčky

$$F(p) = \frac{Y(p)}{U(p)} = \frac{F_1(p)F_2(p)}{1 + F_1(p)F_2(p)F_3(p)} = \frac{\text{Přenos přímé větve}}{1 + \text{přenos celé otevřené smyčky}}$$

Frekvenční popis

- zájímá nás chování při různých frekvencích

$$1) F_{el}(j\omega) = \frac{\bar{I}}{\bar{U}}$$

$$2) \bar{U} = \bar{I} \cdot (R + j\omega L)$$

$$3) F_{el}(j\omega) = \frac{\bar{I}}{\bar{I}(R + j\omega L)} = \frac{1}{R + j\omega L} = \frac{\frac{1}{R}}{1 + j\omega \frac{L}{R}} = \frac{K}{1 + j\omega \tau}$$

Stavový popis

- popisuje jen stav in-out... $F(p) = \frac{Y(p)}{U(p)}$

$$1) \text{Stavové veličiny: } \begin{matrix} x_1 = i_L \\ x_2 = u_C \end{matrix}$$

$$2) \begin{matrix} i_C = C \cdot \frac{du_C}{dt} \\ i_L = i_C \end{matrix} \Rightarrow \frac{1}{C} \cdot i_L = \frac{du_C}{dt}$$

$$3) \begin{matrix} u_0 + u_L + u_C = U \\ R \cdot i_L + L \cdot \frac{di_L}{dt} + u_C = U \end{matrix} \Rightarrow \frac{di_L}{dt} = -\frac{R}{L} \cdot i_L - \frac{1}{L} \cdot u_C + \frac{1}{L} \cdot U$$

4) Main stavové rovnice:

$$x_1 = i_L \rightarrow \dot{x}_1 = -\frac{R}{L} \cdot i_L - \frac{1}{L} \cdot u_C + \frac{1}{L} \cdot U$$

$$x_2 = u_C \rightarrow \dot{x}_2 = \frac{1}{C} \cdot i_L$$

$$5) \frac{d}{dt} \begin{bmatrix} i_L \\ u_C \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} -\frac{R}{L} & -\frac{1}{L} \\ \frac{1}{C} & 0 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} i_L \\ u_C \end{bmatrix} + \begin{bmatrix} \frac{1}{L} \\ 0 \end{bmatrix} U_0$$

Stavové rovnice

- Stavová rovnice: $\frac{dx(t)}{dt} = A \cdot x(t) + B \cdot u(t)$

Systémová matice

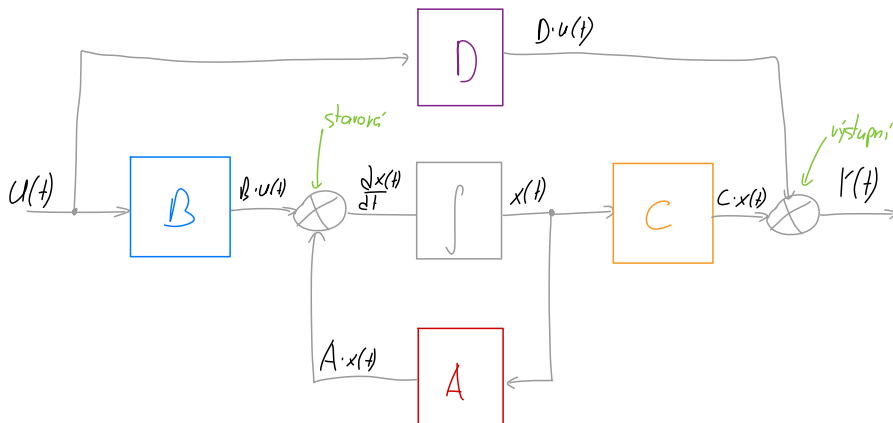
(jak se jednotlivé části ovlivňují vzájemně)

vstup

- Výstupní rovnice: $y(t) = C \cdot x(t) + D \cdot u(t)$

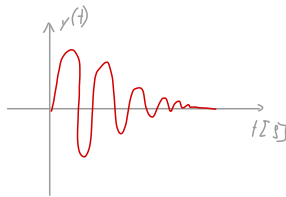
výstup

Učívky, který stav mění na výstup

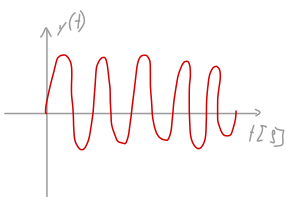

Chování regulované soustavy

Stabilní

Mez stability

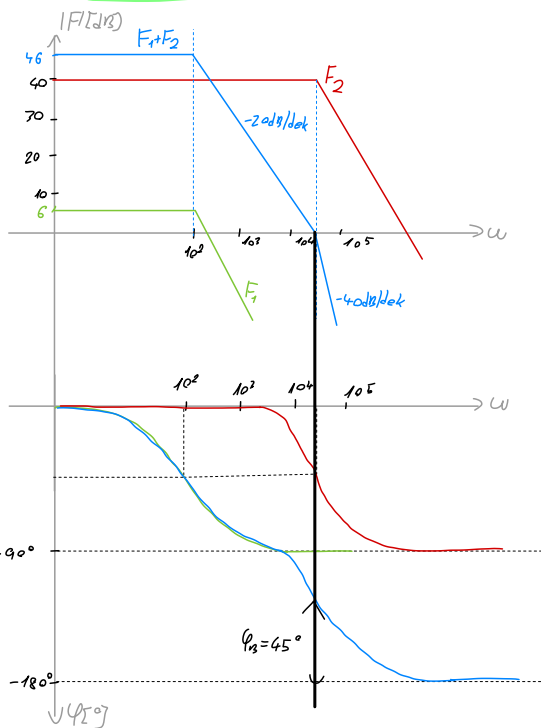
Nestabilní

Frekvenční kritéria stability

- Řeším 1. derivací souřadce $(F_o(s) = F_R(s) \cdot F_S(s))$

1) Bodeho kritérium

- Bezpečnost ve fázi

- malá $\phi_g (< 30^\circ) \rightarrow$ rozkmitání a $< 0^\circ =$ nestabilní

- velká $\phi_g (> 60^\circ) \rightarrow$ moc pomale (zbytečně stabilní)

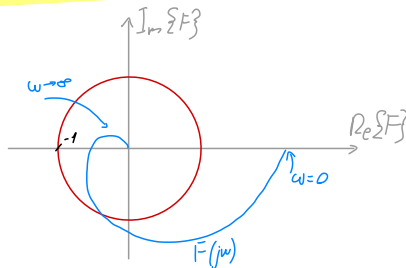
- ideál je 45°

2) Nyquistovo kritérium

- sledujeme bod $[-1, 0]$

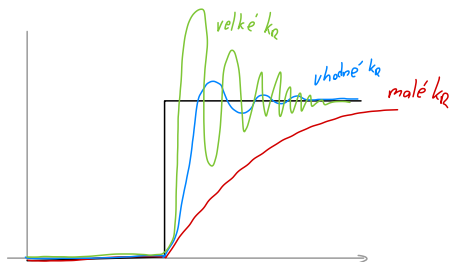
- Stabilní - křivka bod neobkrouží

- Nestabilní - křivka bod obkrouží

Syntéza regulátoru

- chceme rychlý, přesný a aby se nerozkmital

zvyšují $k_R \rightarrow$ klesá ϕ_g